

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

Громадсько-політичне життя на Покутті періоду ЗУНР (1918–1919 рр.)

Студента 2 курсу, групи СОІ-2М
напряму підготовки (спеціальності)
014 «Середня освіта (Історія)»

Боданського Святослава Миколайовича

Керівник:
доктор історичних наук, професор
Райківський Ігор Ярославович

Рецензент:
Королько Андрій Зіновійович

м. Івано-Франківськ – 2024 р.

Анотація

Боданський С.М. Громадсько-політичне життя на Покутті періоду ЗУНР (1918–1919 рр.) Івано-Франківськ, 2024. 93 с.

Актуальність роботи полягає в необхідності всебічного та комплексного вивчення подій на Покутті в період ЗУНР, що дозволяє краще зрозуміти історію національно-визвольного руху України ХХ століття. На основі опрацьованих джерельних та історіографічних матеріалів у дипломній роботі висвітлено ключові етапи становлення української влади на території Покуття в 1918 р., зміни в політичному та соціальному житті покутян, а також вклад жителів та провідних діячів краю в діяльність вищих органів влади в ЗУНР. У роботі досліджено передумови «Листопадового зриву» в краї, перебіг подій в перші дні листопада 1918 р. на Покуті, встановлення української влади та її діяльність, а також вклад і діяльність представників Покуття у роботі УНРади та уряду ЗУНР. Вивчено можливості використання матеріалу про громадсько-політичне життя на Покутті в період ЗУНР під час формування громадянської компетентності учнів ЗЗСО. Практичне значення дослідження полягає в тому, що матеріали магістерської роботи можуть бути використані в науково-дослідницькій та навчальній роботі, для підготовки методичних рекомендацій історії України для викладання в закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: Покуття, Західно-Українська Народна Республіка, Листопадовий зрив 1918 р., Українська Національна Рада, повіт, партія.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1. Історіографія і джерела дослідження	8
1.1 Стан наукової розробки проблеми	8
1.2 Джерельна база	12
Розділ 2. Листопадовий зрив 1918 р. та створення повітових органів влади на Покутті	17
2.1 Передумови і проголошення ЗУНР	17
2.2 Листопадова 1918 р. національно-демократична революція, формування владних структур ЗУНР Покуття	26
Розділ 3. Державні органи влади і партійно-політичні взаємини на Покутті (листопад 1918 р. – літо 1919 р.)	34
3.1 Розбудова адміністративного устрою ЗУНР	34
3.2 Діяльність українських політичних партій та організацій	41
3.3 Участь покутян у діяльності УНРади та уряду ЗУНР	45
Розділ 4. Методика використання матеріалів дослідження на уроках історії в ЗЗСО	50
Висновки	63
Список використаних джерел	67
Додатки	76

ВСТУП

Актуальність теми дипломної роботи полягає, перш за все, в її значенні для розуміння не лише історії західноукраїнських земель, але й у цілому процесу становлення української державності в складний період національної революції та боротьби за державну незалежність України. Вивчення громадсько-політичного життя на Покутті дає змогу глибше дослідити активну участь краян у формуванні та функціонуванні владних структур ЗУНР, зокрема в організації місцевих органів влади, політичних рухів та соціальних ініціатив на регіональному рівні. Це питання дозволяє відкрити важливі аспекти політичного, соціально-економічного та культурного розвитку Покуття в контексті національно-визвольних змагань 1918–1919 рр.

Тема має особливе значення в контексті сучасних досліджень історії України, оскільки дозволяє з'ясувати рівень політичної активності місцевого населення, їхній вплив на процеси національного самоусвідомлення та боротьби за національно-державну незалежність. Вона також розкриває роль місцевих лідерів, партійних та громадських організацій, що впливали на політичні процеси, а також вивчає ставлення населення Покуття до новостворених органів влади на уламках Австро-Угорської імперії. Вивчення цієї теми сприяє кращому розумінню складних суспільно-політичних процесів того часу та підвищує рівень національної свідомості серед сучасних учнів та студентів, громадськості краю. Отже, досліджувана тематика має не лише наукову, але й суспільну актуальність.

Об'єктом дослідження є становлення української влади на Покутті в період Західно-Української Народної Республіки (далі – ЗУНР), участь покутян у створенні та діяльності її державних структур, громадсько-політичному житті.

Предмет дослідження – участь українського населення Покуття в Листопадовому зриві 1918 р., створенні та функціонуванні адміністративних органів влади в краї, діяльності Української Національної Ради (далі – УНРади) та уряду ЗУНР, українських політичних партій та організацій, а також методичні аспекти використання матеріалів дослідження на уроках історії в закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО).

Метою дослідження є спроба охарактеризувати громадсько-політичне життя Покуття в період ЗУНР (1918–1919 рр.). У свою чергу, **завдання роботи** обумовлені її метою, серед них варто виділити наступні:

- з'ясувати стан наукової розробки досліджуваної проблеми і джерельну базу;
- визначити участь жителів Покуття в Листопадовій національно-демократичній революції 1918 р. або Листопадовому зриві;
- проаналізувати становлення української влади на території покутських повітів;
- визначити діяльність українських політичних партій та організацій на території краю;
- охарактеризувати участь покутян у діяльності УНРади та уряду ЗУНР;
- визначити методика застосування досліджуваного матеріалу на уроках історії України в школі.

Територіальні межі дослідження охоплюють історико-географічний регіон Покуття. У сучасному територіальному поділі України покутський край включає такі землі: на сході – території до межиріччя річок Прут і Черемош, на півночі – річка Дністер, на південному сході – Чорногірський хребет або передгір'я Карпат, а на заході – межиріччя Бистриці Надвірнянської та Бистриці Солотвинської, ця межа не завжди може бути чітко визначена. У сучасному територіально-адміністративному устрої Покуття включає землі південно-східної частини Івано-Франківської області, зокрема Коломийський та Івано-Франківський райони [37].

Хронологічні рамки дипломної роботи – 1918–1919 рр., де *нижня межа* – передумови та проголошення ЗУНР у листопаді 1918 р., *верхня* – остаточне захоплення краю польськими військами та встановлення влади Другої Речі Посполитої в липні 1919 р.

Серед **методів дослідження**, які застосовувалися при підготовці дипломної роботи, можна виділити наступні: систематизації (зокрема, це дозволило визначити правильну послідовність подій під час створення та діяльності ЗУНР),

порівняння (для відслідковування активності українського населення Галичини в боротьбі за створення власної держави, встановлення української влади на місцях), аналітико-синтетичний метод (використаний для дослідження особливостей політичних поглядів жителів Покуття та встановлення української влади в краї), узагальнення (допомогло визначити рівень національної свідомості жителів краю) тощо.

Наукова новизна пропонованої роботи полягає в систематизації джерельного та історіографічного матеріалу, визначення суспільно-політичного становища Покуття в умовах ЗУНР у 1918–1919 рр., утворення адміністративного апарату і нових виконавчих органів влади, участь покутян у розвитку новоствореної держави.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані в практичній роботі освітніх організацій у вигляді лекцій, семінарських занять, вебінарів і т. п. Насамперед, результати дослідження можна використати у шкільній освіті при вивченні історії України періоду створення та діяльності ЗУНР у 1918–1919 рр., зокрема тем «Наш край в умовах української національно-визвольної революції» та «Розпад Австро-Угорської імперії. Листопадовий зрив. Західноукраїнська Народна Республіка: державне будівництво. Польсько-українська війна 1918–1919 рр.: причини, перебіг та результати». Фактичний матеріал і висновки дослідження доцільно рекомендувати для застосування у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації студентами спеціальностей 014.03 «Середня освіта (Історія)», 032 «Історія та археологія», де вивчаються такі дисципліни, як «Історія України», «Актуальні проблеми української революції 1914–1923 рр., у шкільному курсі історії в 10 класі тощо.

Апробація результатів дипломної роботи. Напрацьований матеріал магістерської роботи був презентований під час доповіді на щорічній звітній науковій конференції студентів підсекції історії України та методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (4 квітня 2024 р., м. Івано-Франківськ).

Структура дипломної роботи складається із вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел, додатків. У першому розділі проаналізовано історіографію дослідження та його джерельну базу. Другий розділ присвячений аналізу Листопадового зриву 1918 р. та створення повітових органів влади на Покутті. Третій розділ висвітлює становлення та діяльність державних органів влади в краї, функціонування українських політичних партій та організацій та участь покутян в УНРаді та уряді ЗУНР. У четвертому розділі сконцентровано увагу на методах та прийомах навчання історії Покуття в період ЗУНР у шкільній освіті.

Розділ 1. Історіографія і джерела дослідження

1.1 Стан наукової розробки проблеми

Історії Західно-Української Народної Республіки присвячена досить велика кількість літератури, що охоплює різні аспекти, теми та жанри. Це включає як публіцистичні статті, так і фрагменти з узагальнюючих досліджень та монографій, статей. Проте, незважаючи на багатство джерел, історія ЗУНР на регіональному рівні залишається недостатньо дослідженою та залученою до дискусій в історіографії. Історичне минуле ЗУНР знайшло відображення в монографіях і статтях, дисертаційних дослідженнях, у нещодавно виданій колективом науковців на базі Прикарпатського університету «Енциклопедії ЗУНР» у чотирьох томах, воно неодноразово обговорювалося на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Однак, незважаючи на наявність численних праць, чимало аспектів діяльності владних структур ЗУНР, особливо на повітовому рівні, досі залишаються поза увагою науковців.

Історія ЗУНР у радянській історіографії практично з наукових позицій не досліджувалася, за окремими винятками (О. Карпенко, Ю. Сливка та деякі ін.). Однак український національний рух у цілому трактувався як буржуазний/дрібнобуржуазний, що мав зрадницький характер щодо прагнення народних мас до возз'єднання в єдиній Радянській державі, де до влади прийдуть робітники і селяни. Зокрема, серед недосліджених питань була історія державного будівництва в ЗУНР. Однією з причин цього стала обмеженість джерельної бази, недостатня репрезентативність багатьох першоджерел [12, с. 9]. Найбільш активно історичне минуле ЗУНР почало вивчатися після 1991 р. в незалежній Україні, коли для цього виникли сприятливі політичні умови.

Дослідженням історії ЗУНР займається низка істориків, переважно це науковці із західних областей України, а без перебільшення центром вивчення зунрознавства як історичної дисципліни став Прикарпатський університет. Серед дослідників історії ЗУНР варто відмітити діяльність івано-франківців О. Карпенка [26–27], М. Кугутяка [44], В. Великочия [13–15], А. Королька [29–41],

І. Монолатія [4; 48], І. Райківського [53-54], а також М. Литвина [46–47] та К. Науменка [47], О. Павлишина [50], О. Полянського [52], Б. Тищика [57–58] та ін. Квінтесенцією історіографії ЗУНР стала публікація енциклопедії «Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923» в чотирьох томах (підготовлена колективом авторів, організатором проекту виступив факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського університету) [77–80], де містяться короткі статті про українських діячів ЗУНР на Покутті.

Якщо ж говорити про становлення та функціонування органів української влади на Покутті в досліджуваний період, то дана тематика залишається недостатньо вивченою. Різні аспекти цієї теми найбільш активно висвітлювалися у працях В. Великочия [13–15], А. Королька [29–41] та І. Монолатія [4; 48; 62]. Зокрема, вони звернули увагу на становлення і функціонування органів української влади на Покутті, зокрема на Снятинщині під час існування ЗУНР, культурно-освітнє життя українців і національних меншин регіону в досліджуваний період, румунську окупацію краю з травня 1919 р. та ін. (А. Королько), м. Коломию як найбільший населений пункт Покуття «в часи ЗУНР» (І. Монолатій), національно-політичні процеси на покутських землях в умовах державного будівництва в 1918–1919 рр., джерела до вивчення теми (В. Великочий) тощо.

Хотілося б більш детально зупинитися на літературі, що була широко використана автором у процесі опрацювання досліджуваної тематики. Так, книга «Історія ЗУНР» дослідників М. Литвина та К. Науменка містить комплексний аналіз історичних подій навколо ЗУНР у 1918–1919 рр., наголошуючи на боротьбі за незалежність та становленні західноукраїнської держави в період національної революції. На основі архівних досліджень із різних джерел (Львів, Київ, Москва, Варшава, Прага та ін.) розглядається Листопадове повстання 1918 р. у Львові, державотворча діяльність українського уряду та Національної Ради ЗУНР, висвітлюються ключові політичні та військові змагання галицьких українців [47].

Узагальнююче видання під керівництвом Миколи Кугутяка «Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923: Ілюстрована історія» пропонує

грунтовне поєднання візуальних і текстових матеріалів, які розкривають історію ЗУНР. Вона цінна тим, що детально показує ключові події, важливих політичних фігур та соціально-політичні умови під час проголошення і розбудови республіки. Автор аналізує основні політичні та військові труднощі, з якими стикалася ЗУНР, зокрема її боротьбу за існування у складний період, коли відбувалися крахи імперій, вторгнення ззовні та внутрішні розподіли. М. Кугутяк особливо підкреслює важливість місцевих лідерів, української армії та Акту злуки в 1919 р., зупиняється на аналізі взаємин між ЗУНР і сусідніми країнами, такими як Польща і Радянська Росія [45].

Книга під редакцією Олександра Карпенка «Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія» є всебічним, узагальнюючим науковим дослідженням, яке розглядає основні етапи становлення та розвитку ЗУНР. Вона аналізує історичні передумови створення республіки, процес її проголошення та ключові події, що відбувалися на її території між 1918 і 1923 рр., коли вона існувала як державно-політичне утворення (після польської окупації краю з літа 1919 р. – в міжнародно-правовому аспекті). Автори використовують широкий спектр джерел, зокрема неопубліковані архівні матеріали, пресу та спогади, що дає змогу глибоко дослідити процеси національного державотворення, роботу центральних і місцевих органів влади, а також зміни в соціально-політичному та культурному житті. Окрему увагу в книзі приділено національно-демократичним рухам, що передували проголошенню ЗУНР, а також організації оборони республіки під час польсько-української війни 1918–1919 рр. та боротьбі не лише із зовнішніми, але й внутрішніми загрозами. О. Карпенко розглядає роль законодавчої діяльності у формуванні основ державної влади та управління, здійсненні соціально-економічних і культурних реформ [26].

Олег Павлишин у своїй праці «Організація цивільної влади ЗУНР у повітах Галичини (листопад – грудень 1918 року)» досліджує створення та діяльність органів цивільної влади на території Галичини в перші місяці існування Західно-Української Народної Республіки. Автор аналізує роль місцевих органів влади, які стали основою політичного управління, та їхній вплив на забезпечення

стабільності та легітимності нової держави в умовах післявоєнної невизначеності. У ґрунтовній статті О. Павлишина розкриваються процеси формування державних інститутів, їхня робота в умовах польсько-українського збройного конфлікту, а також взаємодія з місцевими громадами, що була важлива для підтримки авторитету влади. Дослідження дає змогу глибше зрозуміти, як ЗУНР намагалася організувати ефективне управління на місцях в умовах значних труднощів. Ця праця є важливим внеском у вивчення історії ЗУНР, оскільки висвітлює малодосліджений аспект функціонування нової держави в конкретних географічних межах, дозволяючи оцінити рівень організації та адаптації державних інститутів у період великих політичних і соціальних змін [50].

Стаття О. Полянського «Західно-Українська Народна Республіка: місце і роль у загальноукраїнському національно-визвольному русі ХХ ст.» дає аналіз місця і ролі ЗУНР у ширшому контексті національно-визвольної боротьби в Україні в ХХ столітті. Автор детально розглядає значення ЗУНР у формуванні української державності та її вплив на державотворчі процеси в загальноукраїнському контексті. О. Полянський підкреслює, як це короткочасне, але важливе для усвідомлення етапів боротьби за національну державність утворення сприяло розвитку української політичної думки, незалежницьких прагнень і соціальних реформ в період значних геополітичних змін у Східній Європі після Першої світової війни. Автор пропонує збалансовану оцінку як досягнень, так і поразок ЗУНР, акцентуючи увагу на внутрішній політиці та міжнародних відносинах [52].

Особливий внесок у вивчення досліджуваної теми зробив, як уже зазначалося, Андрій Королько, зокрема у статтях «Становлення й функціонування органів української влади на Покутті в період існування ЗУНР (1918–1919)» [40] та «Становлення і функціонування органів української влади на Снятинщині періоду ЗУНР (1918–1919)» [41]. Автор розглянув процеси організації місцевих органів влади в покутському регіоні після розпаду Австро-Угорської імперії. Окрема увага приділяється створенню повітових рад, органів правопорядку, зокрема жандармерії та збройних сил, а також ролі судової

системи. А. Королько акцентує увагу на розвитку місцевих органів влади на Покутті, зокрема їх взаємодії з населенням та культурно-національними процесами, що супроводжували становлення української державності. Автор зосереджується в окремій статті на аналізі організації влади на Снятинщині, підкреслюючи важливість місцевих адміністрацій для функціонування ЗУНР в умовах національно-визвольних змагань [40–41].

Серед сучасних дослідників, у працях яких можна почерпнути інформацію про різні аспекти громадсько-політичного життя на Покутті періоду ЗУНР, можна виділити розвідки Ольги Боднар про покутянина Івана Макуха в колективній монографії «Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923: уряди, постаті» [12], Василя Глаголюка про українську пресу Покуття в міжвоєнний період [21], Галини Горбань про події на Покутті періоду Листопадового зриву 1918 р. в мемуарній літературі [22], Оксани Дрогобицької про громадську діяльність греко-католицького сільського духовенства покутського краю [25], Костянтина Кройтора про проблему Покуття у відносинах між Румунією і ЗУНР та румунську історіографію про це питання [44] тощо.

Таким чином, вищезазначені роботи дають комплексне уявлення про процеси становлення та функціонування ЗУНР у 1918–1923 рр., зокрема про організацію влади, боротьбу за незалежність та розвиток державних інститутів. Дослідження охоплюють різні аспекти теми – від місцевих адміністрацій на Покутті до загальнонаціональної політичної ситуації в Україні періоду революції на уламках Габсбурзької монархії. Аналіз зусиль місцевих органів влади, складнощі їхньої діяльності, а також внеску в стабільність та формування основ української державності в умовах геополітичних змін того часу дозволяє глибше зрозуміти важливість цього історичного етапу для подальшої боротьби за незалежність України.

1.2 Джерельна база

При вивченні теми Покуття в період ЗУНР невід'ємною частиною дослідження проблематики є ознайомлення та вивчення джерельної бази. Як

зазначав Івано-Франківський дослідник В. Великочий, особливість формування джерельної бази для дослідження обраної теми полягає в тому, що не зберігся єдиний архівний фонд ЗУНР. Це сталося через специфіку долі ЗУНР, її діячів, а також через подальше розчленування українських земель та еміграційні процеси, що разом із суспільно-політичними факторами визначили особливості формування центрів українознавства та архівних фондів ЗУНР [14, с. 10]. Окрім цього, дослідник зауважив, що в Національному архівному фонді України досі не існує окремого фонду чи колекції документів, які б повністю охоплювали різноманітні аспекти виникнення, становлення та діяльності ЗУНР, включаючи процес державного будівництва. Подібного фонду або колекції немає і за межами України [14, с. 10–11].

Першоджерела з обраної теми розпорошені між різними архівами в Україні, зберігаються у фондах Центрального державного історичного архіву у Львові, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України. Чимала частина цих матеріалів містяться в архівах Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей, тобто на територіях, де знаходилася сама держава чи діяли її органи. Окремі документи зберігаються також у Центральному державному кінофотофоноархіві України, в архівах інших областей та органів служби безпеки України. Чимало джерел з історії ЗУНР, включаючи Покуття, зберігаються в архівах різних країн: Італії, Ватикану, Німеччини, Польщі, Росії, Австрії та ін. Мабуть, найбільша їх частина, що мають значну цінність, розташована в архівах Польщі, Ватикану [14, с. 11].

Головними архівами в Україні, що зберігають документи про історію та діяльність ЗУНР, є Центральний державний архів вищих органів влади та управління України і Центральний державний історичний архів України у Львові. У цих архівах зберігається велика кількість документів, які охоплюють різні етапи існування ЗУНР, зокрема процес державного будівництва. Утворення архівного фонду ЗУНР, на думку В. Великочия, розпочався ще під час існування західноукраїнської держави [14, с. 12]. Важливим чинником, який впливав на цей

процес, була короткочасність існування ЗУНР, постійна міграція її державних інституцій, слабка координація з національно орієнтованими політичними силами, що ускладнювало формування та збереження таких джерел. Окрім того, окупація Східної Галичини Польщею та встановлення радянської влади на Великій Україні в 1920-ті роки суттєво перешкоджали цьому процесу [14, с. 13–14].

Зокрема, в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління (ЦДАВОВУ) України, що є найбільш повним і репрезентативним комплексом джерел з історії ЗУНР, зберігаються різноманітні першоджерела, в основному, офіційні документи, серед яких розпорядки, обіжники та накази диктатора Є. Петрушевича щодо організації державного управління в умовах еміграції, зовнішньої політики, економіки, військових справ, а також агітації і пропаганди. Сюди також входять фінансові звіти державної жандармерії за грудень 1918 – квітень 1919 рр., ноти, доповіді та повідомлення президії УНРади про створення ЗУНР, її територіальну окупацію Польщею, стан шкільної освіти, епідеміологічні проблеми тощо. Обширну частку комплексу займають джерела особового походження. Це листування між представниками держави та її урядом, статті громадян ЗУНР, надіслані газеті «Республіка», що висвітлюють їхні враження від процесу державного будівництва та ставлення до польської окупації. Також є матеріали від журналістів про події, які стали основою статей, спогади учасників подій та ін. З 1990 р. матеріали цих фондів були розсекречені та стали доступними для вивчення дослідниками [14, с. 15–16].

Джерельну базу, використану для написання дипломної роботи, можна поділити на кілька груп: 1) опубліковані збірники документів і матеріалів; 2) періодика досліджуваного періоду; 3) мемуарна література.

З опублікованих джерел автор скористався виданням унікального збірника документів і матеріалів «Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали» у 5-ти томах, опублікований професором Олександром Карпенком. Зокрема, у другому томі містяться документи, що висвітлюють суспільні відносини на Покутті, в т. ч. діяльність окружної національної ради в

м. Коломиї [3, с. 297–298]. Перший том названого збірника з історії ЗУНР з уміщених в ньому документів дає уявлення про Листопадову національно-демократичну революцію 1918 р., що охопила територію Покуття, та проголошення ЗУНР [2].

Хрестоматія з історії Коломиї, підготовлена до друку професором Іваном Монолатієм, містить інформацію про цікаві події в місті в жовтні 1918 р., що передували проголошенню ЗУНР. Зокрема, напередодні Листопадового зриву покутське місто Коломия стала місцем проведення зборів громадськості за участю вояків УГА. У хрестоматії можна знайти також документальні підтвердження особливостей перебігу подій у листопаді 1918 р., пов'язаних з переходом влади в краї до українців [4]. З матеріалів періодики автор звернув увагу на газету «Покутський вістник», що виходила в Коломиї. У названій статті «Від української «Окружної Національної Ради» в Коломиї» містилося звернення повітової влади до населення Коломиї та повіту.

Вагомим джерелом для вивчення проблематики періоду ЗУНР є мемуари. Поміж праць такого характеру можна відзначити свідчення очевидців тих подій, їх спогади. Мемуари В. Бемка [9], В. Велигорської [9], Волицького В. [9], О. Кузьми [9], Т. Михайлівського [9], що містяться в опублікованому в діаспорі збірнику М. Марунчака «Городенщина», дають уявлення про перехід влади в містах краю до українців, висвітлюють ставлення місцевого населення до цього та встановлення адміністративного апарату на місцях. У книзі М. Гуцуляка «Перший листопад 1918 року на Західних землях України. Зі спогадами і життєписами членів комітету виконавців листопадового чину» можна почерпнути інформацію про біографії українських діячів Листопадового зриву, родом з Покуття [5]. Збірник матеріалів С. Фодчука «Народне шкільництво в Снятинщині (за української влади)» є цінним джерелом інформації про вклад педагогів краю у державотворчі процеси періоду ЗУНР. [10] Відомий громадсько-політичний діяч ЗУНР Михайло Лозинський опублікував у Відні книгу «Галичина в рр. 1918–1920», в якій, описуючи події української революції, неодноразово згадував про Покуття [8]. «Коломия й Коломийщина. Збірник

споминів і статей про недавнє минуле» містить відомості про Покутський край у період встановлення української влади, розбудови повітових структур ЗУНР та ін.

Однак до мемуарних творів слід ставитися з обережністю, оскільки в них нерідко зустрічаються неточності та спотворення окремих фактів і подій.

Таким чином, джерельна база з історії ЗУНР досить обширна, хоч і розпорошена по фондах різних архівних установ не лише України, але й сусідніх держав – Польщі, Угорщини, Ватикану, Італії, росії та ін. Основою для написання роботи послужили першоджерела – опубліковані збірники документів і матеріалів, мемуарна література, періодичне видання досліджуваного періоду. Найбільш цінну інформацію, використану в дослідженні, почерпнуто із свідчень очевидців подій, вони надають відомості про листопадові події 1918 р. та подальший розвиток новоствореної держави. Але їх варто використовувати з обережністю через можливу суб'єктивність та неточності. Загалом, вивчення першоджерел допомагає реконструювати важливі моменти політичної історії ЗУНР, проте важливо співставляти точки зору різних людей для максимально точної інтерпретації подій.

Розділ 2. «Листопадовий зрив» 1918 р. та створення повітових органів влади на Покутті

2.1 Передумови і проголошення ЗУНР.

Проголошення ЗУНР стало кульмінаційним етапом національного прагнення українців Галичини, Буковини та Закарпаття після закінчення Першої світової війни. Однак саме по собі таке проголошення не могло відбутися, йому передували низка передумов та подій, які дали шанс створити нову державу на політичній карті Європи. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях у 1918 р. набув активної фази та черпав натхнення з подій 1917 року – Лютневої демократичної революції в Росії, створення Центральної Ради з центром в Києві та проголошення Української Народної Республіки. Немале значення мало послаблення цісарської влади та зниження авторитету імператора після поразки Австро-Угорських військ на території Поділля та Галичини.

Розуміння того, що падіння Австро-Угорської імперії неможливо уникнути, активізувало польську політичну діяльність, в основі якої було прагнення до відновлення Речі Посполитої та узаконення прав Польщі на території як Західної, так і Східної Галичини. Поляки створювали громадські й політичні угруповання, союзи та організації, також формували військові об'єднання та загони на території краю. Все це було можливе через крах Четверного союзу в Першій світовій війні. Польські діячі не вбачали можливості зі сторони українців для створення окремої держави на західноукраїнських землях, на кшталт УНР на Наддніпрянщині. Аргументом до цієї тези можна навести слова Романа Дмовського, одного з провідних польських діячів того часу. У меморандумі до президента США він стверджував, що українська нація є недостатньо зрілою і перебуває в «ембріональному стані» не має вмінь та навичок, щоб створити «сучасний прогресивний уряд на чолі з русинами» [47, с. 9].

Становище українського населення на Покутті, як і в інших частинах Східної Галичини в умовах світової війни та частоті зміни політичної влади, було доволі скрутним. Сучасник тих подій, вихідець з Городенківщини, Михайло Марунчак так описував зміну порядків у краї: «Після воєнних окупацій мадярів,

москалів і знову мадярів й австрійських військ знову завітали до Городенщини царські війська, а за якийсь час повернулась австрійська влада дещо на довше. Кожна окупація залишала більше чи менше знищення. Терпіли всі, місто і село. Реквізиціям не було кінця» [9, с. 203]. Після такого періоду неоднозначності українське населення міст та сіл західноукраїнських земель бажало стабільності та змін.

Тому після 3 березня 1918 р., коли відбулось підписання Берестейського миру, на підтримку дій УНР у містах західної України відбувались «свята миру і державності». Наймасштабніше вони проходили у Львові (60 тис. чол.), Дрогобичі (50 тис. чол.), Стрию (20 тис. чол.), Чорткові (30 тис. чол.) та ін. Також до цього святкування приєдналися міста Покуття: Коломия (32 тис. чол.), Городенка (10 тис. чол.), Товмач (10 тис. чол.). Під час свята в цих населених пунктах проходили святкові богослужіння та стрілецько-сокільські походи [46, с. 23].

Єдність галицьких українців до державного об'єднання та самовираження чітко прослідковується у вересневій хвилі всезагальних віч у 1918 р., які проходили як у великих містах Галичини, таких як Львів, Броди, Перемишль, Дрогобич, Броди, так і в менших – Снятин, Коломия, Товмач, Долина, Печеніжин. Основними вимогами учасників віч було об'єднання всіх українських територій в один український коронний край, який повинен мати окремий сейм, намісника та адміністрацію, а також ратифікацію Австро-Угорською владою умов Брестського мирного договору. Ці вимоги отримали підтримку в колах українського населення Відня [46, с. 25]. Окрім вище перерахованих вимог, на вічах піднімалися питання та вимоги щодо ліквідації імперії та її монархічної влади, повалення багатовікового австрійського та польського гніту і створення народної республіки із республіканським ладом, здобуття демократичних прав та свобод. Такі вимоги населення доволі швидко загострювали політичну обстановку в краї до межі конфлікту [47, с. 13].

Щодо долі українського народу точилися активні дискусії в політичних колах на місцях. Так 24 березня 1918 р. представники української

парламентарської репрезентації разом з послами до Галицького сейму зібрали таємне засідання, щоб обговорити питання «Про організацію національної оборони». Наступного дня відбулася міжпартійна нарада, де брали участь як представники партій, так і політичних організацій, на якій було піднято питання узаконення українського державного об'єднання в межах Австрії та створення «національних сил» [26, с. 17].

Також варто згадати з'їзд нотаблів, який проходив у Львові 27 лютого 1918 р., де окрім привітання УНР з проголошенням незалежності, була ухвалена резолюція, в якій йшла мова про об'єднання Галичини та Буковини для утворення «окремого державного організму», а також надання національним меншинам цих територій «повного забезпечення їх національної автономії та політичної рівноправності», припинення «насильницької колонізації Холмщини» та «злуки всіх національних сил» [48, с. 10].

Щоб згуртувати та зміцнити господарське життя українців у краї, в квітні було засновано Український банк, проведено з'їзди «Союзу Українок» та «Рідної школи». Також почали відновлювати свою діяльність товариства «Пласт» та «Сільський господар». Український народ всіх західноукраїнських земель збирався на масові віча, на яких люди висловлювали бажання «визволення та воз'єднання з Матір'ю Україною» [26, с. 17]. Однак у цілому, на думку історика Ярослава Грицака, діяльність української політичної еліти Галичини створювала враження, нібито український народ був чи не єдиним, який прагнув збереження Австро-Угорської імперії [24, с. 95].

Відтак у Львові 18–19 жовтня 1918 року відбулися збори українських представників віденського парламенту, депутатів Галицького та Буковинського сеймів, а також делегатів українських політичних партій західноукраїнських та наддніпрянських земель, на яких було створено Українську Національну Раду, на чолі якої став адвокат Євген Петрушевич. Окрім нього, до Ради увійшли Кость Левицький, Осип Назарук, Василь Порайко, Льонгин Цегельський та ін. [47, с. 10].

УНРада проголосила свій маніфест, в якому говорилося, що землі Східної Галичини, північно-західної Буковини, українська смуга північно-східної Угорщини та Лемківщина повинні об'єднатися в одну територію. Також маніфест урегулював права національних меншин, представникам яких надавалися місця в УНРаді відповідно до відсоткового відношення меншини від всього населення краю. Найважливішою частиною маніфесту було анонсування написання конституції, яка надавала загальні та рівні виборчі права для всіх громадян, а також право національно-культурної автономії [4, с. 29–30].

Це була велика можливість для українського населення Галичини отримати право на створення власної держави та повноправно керувати своїми рідними землями. Однак український національно-визвольний рух отримав потужний опір зі сторони націоналістичних польських сил, а також військових кіл шляхетської Польщі. Враховуючи доволі демократичну діяльність УНРади, на думку Ярослава Грицака, політика її керівництва мала неминуче привести до краху увесь національний рух, якби не група молодих українських політиків, котрі були прихильниками рішучих воєнних дій [24].

Завдання підготовки та згуртування українських збройних сил в лавах австрійської армії взяв на себе Таємний Центральний військовий комітет, на чолі якого були старшини львівського гарнізону та австрійських частин з Галичини та Буковини. Серед представників комітету варто відмітити діяльність Сеня Горука, Володимира Старосольського, Дмитра Палієва та Леоніда Огоньовського, які вели активну пропагандистську діяльність у лавах австрійської армії [46, с. 34].

ТЦВК мали тісні зв'язки з військовими із Львівського, Станіславівського, Коломийського, Тернопільського, Золочевського, Чернівецького та Перемишльського підрозділів. Однак багато з цих частин перебували на сербському та італійському фронті, а також на Великій Україні. Це було зумовлено бажанням австро-угорського військового командування заслати українських військових якнайдалі від Галичини [46, с. 34].

У свою чергу, політикам краю залишалося виконати доволі складну роботу. 21 жовтня у Відень було надіслано офіційну ноту від уряду США, що була

відповіддю на прохання Австрії про заключення миру, в якій йшла мова про те, що американська сторона повністю перекладає долю австрійської монархії на плечі поляків, чехів та югославів, які ще до цього чітко заявили про свою політичну незалежність від Відня. Українська сторона, на відміну від представників інших народів, у цьому питанні сильно гальмувала [24].

У той час у Відні було зібрано Раду Міністрів, яка мала розглянути питання Східної Галичини. Під час наради українській стороні було обіцяно, що певна частина залізничних урядовців та старостів будуть назначатися з числа українців краю. У цей же час в краї розгорнулася боротьба за майбутнє керівництво Східною Галичиною.

Головним супротивником у русі відродження української державності в Галичині стала не тогочасна центральна імперська влада, яка здійснювала керівництво на місці у Львові, а військові кола та націоналістичні сили Польщі, яка в цей період також була на етапі державного відродження. Польська сторона для утвердження своїх прав на українські території наводила низку «аргументів» на користь передачі всіх земель Галичини під керівництво Польської держави для їх об'єднання «у стратегічну Польщу, яка охороняла б Європу від більшовиків». Також представники польської сторони піднімали питання про «державотворчу нездатність» галичан та неможливість такого державного утворення до обороноздатності проти ворогів зі сходу. Цих доводів вистачило для того, щоб Польський національний комітет, який брав участь у Паризькій мирній конференції 1919 р., залучився підтримкою країн Антанти та Сполучених Штатів Америки [46, с. 31, 32].

Для швидкого захоплення всіх територій Галичини та об'єднання їх в Польській державі 28 жовтня 1918 р. було створено Польську ліквідаційну комісію, яка попередила центральну владу у Відні та останнього намісника Галичини генерала Кароля фон Гуйна про передачу всієї влади у краї Польщі. Захоплення влади у Львові польська сторона запланувала на ніч з 2 на 3 листопада, а сам приїзд Комісії до міста планувався 1 листопада [46, с. 32].

Тому 31 жовтня о 19 год. в Народному домі у Львові, де вела роботу УНРада, відбувалось засідання Військового комітету, на якому взяло участь близько 40 осіб. Свою промову виголосив голова комітету та сотник Дмитро Вітовський, який наголосив: «Якщо цієї ночі ми не візьмемо Львова, то завтра його візьмуть поляки. Наша честь вимагає, щоб ми перші взяли владу в краї, хоч би навіть прийшлося зараз її втратити» [25] Також на цьому засіданні, як зазначає історик Олександр Карпенко, було обрано керівників військових підрозділів, кожному з яких було доручено окремі конкретні доручення, які вони мали виконувати в час повстання. Так ТЦВК був реорганізований в Українську генеральну команду. Оперативний штаб складався з Сеня Горука, Осипа Кузьми, Богдана Гнатевича, Дмитра Палієва та ін. [46].

Завдяки успішній діяльності кураторів на місцях, активно вживались організаційні заходи по всьому краю. Рівно о 16 год. до всіх повітових центрів надійшло повідомлення наступного змісту: «В ніч з 31 жовтня по 1 листопада ц.р. Українська національна рада переймає владу над українськими землями Австро-Угорщини. Тієї ночі українські військові частини займають Львів. Те саме заряджено по всіх містах Східної Галичини. Після одержання цього наказу негайно опанувати місто» [27, с. 21].

Зміст цього наказу був розісланий у Станіславівський, Коломийський, Рава-Руський, Стрийський та інші повітові центри нелегальним окружним військовим комітетом. Наказ надходив довіреним українським політичним діячам на місцях, з вимогою «зібрати якнайбільше боєздатних селян і спільно з українськими військовими захопити владу у повіті» [27, с. 21].

У свою чергу, в столиці Покуття – Коломії – організацію та підготовку до листопадового зриву взяв на себе Коломийський Окружний таємний військовий комітет, який був створений у вересні 1918 р. під конспіративною назвою «Український клуб». Діяльність цієї структури охопила всю територію Покуття, тобто існуючі Коломийський, Городенківський, Снятинський, Печеніженський, Надвірнянський, Делятинський та Косівський повіти. До комітету увійшли

Степан Свирида, Дмитро Легкун, Теодор Приймак, Богдан Білинкевич та Мацієвич [47, с. 13].

Представники комітету зібрали таємну нараду 19 жовтня 1918 р. у селі Березів Вижній у будинку чигаря Івана Геника-Катунова. У нараді також взяли участь чотарі Петро Арсенич та Гриць Голинський, а також сотник Ілля Бодруг. Під час наради обговорювались план військового перевороту у Коломиї та на Покутті. Ілля Бодруг інформував всіх присутніх про захоплення влади на місцях. З цього приводу Коломийський Окружний Таємний Військовий Комітет діяв спочатку у складі 8 а пізніше 50 українських старшин [27]. Наприкінці жовтня 1918 р. з їх складу було виділено чотирьох осіб, які утворили операційний штаб і яким було встановлено «хто на випадок революції має оволодіти найважливішими об'єктами».

Таким чином, ще до одержання наказу зі Львова, 31 жовтня Коломийський Окружний таємний військовий комітет прийняв ухвалу, в якій відзначили успіхи революції по всій території імперії, а також закликав усю Українську генеральну команду до того, щоб та «найдовше до 5 днів дала наказ про проведення перевороту, а якщо вона цього не зробить, щоб у Покутті на власну руку зробився на своїй території і тим самим приневолено решту Галичини до такого кроку» [27]. Таке повідомлення можна розцінювати як заклик до самостійницьких революційних дій, адже на той момент в місті перебували українські військові підрозділи, які були готові то боротьби.

У цей же день пізно ввечері до Коломиї прибув кур'єр з Львова. Володимир Мурович, який був хорунжим УСС, привіз наказ в ніч з 31 жовтня на 1 листопада, в якому йшлося про захоплення влади в Коломиї. У підписаному Дмитром Вітовським наказі йшла мова про негайне опанування міста, залишити в ньому обороноздатну залогу, а решту військ негайно вислати через Станіславів та Ходорів на допомогу у Львів. Також він наголосив про військову допомогу Станіславову, який її потребував [11, с. 5]. Під час скликаної наради, де було оголошено наказ з листа Д. Вітовського, також були призначені старшини, які

мали підтримати повстанців в Коломиї та на території всього повіту. Переважно це були військові з числа сотенних комендантів коломийських куренів [47, с. 13].

«Народний дім зразу ж ожив. Спішим кроком розходились по нічному місту стрілецькі вістові, алярмою скликаючи, запрацювали військові писарі, віддаючи на руки свіжі накази, лягли на стіл детальні карти міста та навколишньої округи. Військовий комітет розпочав наступ», – такими словами описував науковець Степан Андрійшин перші години революції в Коломиї.

Повстання в місті розпочалось у 3 годині ночі 1 листопада, згідно з оперативним планом. Місцеві курені отримали накази стосовно зайняття міста. Завданням куреня поручника Андрієвського було захоплення залізничного вокзалу, оволодіти всіма його приміщеннями та вислати паротяг за Володимиром Кобринським, який очікував революціонерів у селі Коршів неподалік Коломиї, завданням якого було керівництво коломийською залізничною станцією. Курінь поручника Білинкевича мав зайняти пошту, повітове староство, телеграф та магістрат. Курінь поручника Зволинського був відправлений групами на бронемашини у Городенку, Снятин та Надвірну, де вони мали забезпечити швидкий перехід влади [7]. Також, окрім військового та адміністративного майна, під час перевороту було захоплено парк тягарових автомобілів.

Ранок 1 листопада жителі та гості Коломиї зустріли з подивом. Так, вчителька з села Чернелиця Городенківського повіту Марія Велигорська в своїх споминах писала: «Ніч на 1-го листопада 1918 р. провела я з сестрою Юстиною в Коломиї на станції(між) товаришок. Сестра хотіла в Коломиї дещо купити. Як ми вранці 1-го листопада повставали, прибігли знайомі з вісткою, що науки нема, школа закрита, а в ночі українські вояки перебрали в місті владу. Ми вибігли з хати і побачили на міській ратуші український прапор, чим надзвичайно втішилися. В місті було замішання, дуже мало відкритих крамниць» [9, с. 175].

Варто зазначити, що Листопадовий чин досяг успіху і в інших містах та містечках Галичини. У Львові, який мав найбільший військовий гарнізон та був центром адміністративної влади у краї, в короткі терміни всі державні установи, військові казарми та важливі об'єкти були захоплені українськими військовими

частинами а намісник з міським комендантом були заарештовані. Виступи в інших містах краю, а саме Станіславові, Калуші, Жовкві, Самборі, Перемишлі, Дрогобичі та ін. закінчились вдало, після чого вони перейшли під керівництво української влади [47, с. 14].

Після цього 1 листопада 1918 р. УНРада опублікувала свою першу відозву, де повідомила, що українські землі, які входили в територію колишньої австро-угорської монархії, через бажання українського народу, створюють Українську державу. В наступних відозвах йшлося про те, що український народ звільнився від «віковічної неволі», а також писались звернення до українських політичних організацій на місцях із закликом посісти «всі державні, крайові і громадянські уряди і від імені Української Національної Ради виконувати владу», затверджуючи при цьому скликання Установчих зборів та вільний розвиток всім народам в межах Української Держави [8, с. 42, 43].

На Покутті процес захоплення влади в усіх містах та містечках був завершений, в основному, до полудня 1 листопада. Підрозділи українських військових дислокувались у Городенці, Снятині, Заболотові, Печеніжині та Кутах. У згадках про події жовтня-листопада 1918 р. уродженець Городенківщини Теодор Михайлівський писав: «У жовтні 1918 р. відбулися Установчі Збори Української Національної Ради у Львові. Від Городенщини були: А. Крушельницький, Замора і я. Було довірочно вирішено, що на даний наказ на місцях має бути переведене перебрання влади. Такий наказ прийшов і до Городенки: привіз мені до Ясенева Пільного, де я в той день гостив у батьків, післанець Левинський. В Городенці і повіті владу ми перебравли без вжитку сили. Урядники поляки не ставили спротиву» [9, с. 171].

Гвіздець був єдиним містечком, де процес встановлення української влади затягнувся, але вже ввечері військові з Коломиї змогли роззброїти польських жандармів та встановили контроль над населеним пунктом.

Сама можливість українського перевороту скептично оцінювалася в польських колах, тому підняття повстання стало великою несподіванкою для них.

Цивільне населення та керівництво в краю також не вірило в можливість зміни влади [47, с. 15].

2.2 Листопадова 1918 р. національно-демократична революція, формування владних структур ЗУНР

Звістка про створення незалежної української держави на західноукраїнських землях стала несподіванкою для багатьох. «Ми, студенти, – згадував Євген Побігущий, – біжимо до Коломиї. У нас одна думка – голоситися до рідного війська. Адже тепер нас мусять прийняти, бо старші ще в австрійській армії. На залізничній станції великий рух. Там порядкують якусь зброю. Є вояки, між ними і кількох січових стрільців, мабуть, на відпустці. Зголошуємося до військової служби» [50].

Українська влада встановилася на Покутті майже без збройного спротиву, а саме Коломийському, Снятинському, Городенківському та Глумацькому повітах. У ряді міст передача влади українцям відбулася навіть раніше, ніж у Львові, яскравим прикладом чого є Коломия. Після проголошення української влади на території Галичини УНРада почала активну роботу для створення керуючого та адміністративного апарату як над всією новоствореною державою, так і на місцях.

5 листопада 1918 р. УНРада оприлюднила звернення до українського народу, в якому виклала основи своєї державної політики. У документі наголошувалося, що в новоствореній державі не буде місця для пригнічення однієї нації іншою чи домінування багатих і економічно сильних над бідними та слабкими. Усі громадяни, незалежно від мови, віри, походження, соціального статусу чи статі, матимуть рівні права. Зазначалося, що демократичний лад у державі базуватиметься на загальному, рівному, безпосередньому, таємному й пропорційному виборчому праві, починаючи з місцевих громад і завершуючи загальнодержавними структурами. Верховна влада належатиме народу, а основу державного управління складатимуть селяни та робітники [18, с. 202].

Звернення також наголошувало, що після стабілізації ситуації український парламент проведе справедливую земельну реформу, спрямовану на підтримку

малоземельних і безземельних селян. Робітниче законодавство передбачатиме 8-годинний робочий день, соціальний захист на випадок старості чи втрати працездатності, а також загальний захист праці. УНРада закликала народ до єдності та активного захисту державності, наголошуючи на необхідності створення сильної армії. Кожен українець, підкреслювалося в документі, має взяти участь у великій справі задля щасливого майбутнього наступних поколінь [18, с. 202].

6 листопада 1918 р. УНРада призначила проведення організаційних зборів у всіх повітах Галичини для створення повітових і громадських організацій. Організацію цієї акції було доручено вже існуючим повітовим структурам. Для запобігання передачі влади Польській Ліквідаційній Комісії в Східній Галичині українським урядовцям, які працювали в державних установах, було наказано тимчасово виконувати обов'язки австрійських чиновників до повної передачі влади УНРаді [18, с. 198, 199].

9 листопада УНРада сформувала Тимчасовий Державний секретаріат, який виконував функції вищого виконавчого й адміністративного органу. Очолив його Кость Левицький. Вже 10 листопада новий уряд урочисто склав присягу на вірність українському народові та державі.

До складу Державного секретаріату входило 14 міністерств, які очолювали державні секретарі: міністр внутрішніх справ Льонгин Цегельський, міністр зовнішніх справ Василь Панейко, міністр військових справ Дмитро Вітовський, міністр судових справ Сидір Голубович, міністр фінансів тимчасово Кость Левицький, міністр земельних справ Степан Баран, міністр торгівлі та промисловості Ярослав Литвинович, міністр охорони здоров'я Іван Куровець, міністр освіти Олександр Барвінський (тимчасово, замість Степана Смаль-Стоцького), міністр пошти й телеграфу Олександр Пісецький, міністр шляхів Іван Мирон, міністр праці та соціального захисту Антін Чернецький, міністр віросповідання Олександр Барвінський, міністр громадських робіт – Іван Макух. [18, с. 202].

Також варто згадати, що 29 жовтня 1918 р. львівська делегація ухвалила "Устав і Інструкції для повітових органів Української Національної Ради", які визначали порядок організації та функції повітових, міських і сільських виконавчих структур на національній основі. 31 жовтня делегація УНРади звернулася до галицького намісника генерала Г.Гуйна з вимогою передати владу українцям, але той відмовився, посилаючись на відсутність відповідних указів від уряду у Відні. Водночас, керівництво львівської делегації, очікуючи офіційного рішення з Відня про передачу влади, утримувалося від активних дій щодо її захоплення [18, с. 198, 199].

На місцевому рівні УНРада фактично запровадила двовладдя, коли новостворені національні органи функціонували паралельно з австрійською адміністрацією. Український Центральний Військовий Комітет, який не покладався на Відень і не довіряв австрійському уряду, активно готувався до створення власних збройних сил. Цей Комітет не дозволив Польській Ліквідаційній Комісії увійти до Львова. У другій половині жовтня він розділив край на військові округи, призначив окружних комендантів, а також направив кур'єрів до військових частин і районів [18, с. 199].

Усі українські солдати колишньої австро-угорської армії оголошувалися підпорядкованими українській владі та відкликалися з усіх фронтів на Батьківщину. Населенням було рекомендовано створювати бойові дружини для забезпечення порядку на місцях, особливо контролюючи залізниці, поштові та телеграфні установи. УНРада гарантувала всім національностям рівні права у національній та релігійній сферах. До ухвалення нових законів Української Держави залишалися чинними австро-угорські закони, за умови, що вони не суперечать основам Української Держави.

УНРада надіслала у всі міста краю відозву, в якій повідомлялося про намір скликати Установчі збори на основі загального, рівного, прямого та таємного виборчого права. Як тільки буде сформовано український уряд, його склад і програму обіцяли оголосити публічно. Водночас Український Військовий Комітет розіслав кур'єрів по всій Галичині із закликом негайно брати владу в свої

руки. Ці дії, хоча й здійснювалися від імені Української Національної Ради, не були погоджені з її президією та більшістю членів. Незважаючи на сумніви в успішності цього заходу, Комітет прагнув не допустити переходу Львова та Східної Галичини під польський контроль [18, с. 199].

У жовтні–листопаді 1918 року, за участю членів Конституанти, в більшості повітів Східної Галичини було створено повітові УНРади (у Коломиї та Стрию – окружні). Їхній склад і діяльність ще не були чітко регламентовані. У повіти направили уповноважених Ради та військових кур'єрів із наказом місцевим українським військовим командам перебирати владу на місцях. Ці заходи були успішно реалізовані в Станіславі, Коломиї, Долині, Снятині, Раві-Руській, Золочеві, Сколе, Городку, Підгайцях, Жовкві, Печеніжині, Кам'янці-Струмиловій та Буську. У Тернополі, Перемишлі, Бориславі, Дрогобичі, Рудках, Бережанах, Стрию, Турці, Гусятинському повіті й Самборі владу захопили в результаті селянських повстань, а в Дрогобичі — завдяки виступам робітників [18, с. 201].

9 листопада 1918 р. на засіданні УНРади було ухвалено назвати новостворену державу Західноукраїнською Народною Республікою (ЗУНР). До її складу входили Східна Галичина, Північна Буковина та Закарпаття — території колишньої Австро-Угорської імперії, населені переважно українцями. Загальна площа ЗУНР становила близько 70 тисяч квадратних кілометрів, а населення налічувало 6 мільйонів осіб, серед яких 71% були українцями, 14% – поляками, 13% – євреями, а решта 2% – угорцями, румунами та представниками інших національностей.

10 листопада 1918 р. УНРада доручила Раді державних секретарів вжити необхідних заходів для об'єднання всіх українських земель в єдину державу. 12 листопада до складу УНРади було включено представників політичних партій і війська. Наступного дня, 13 листопада 1918 р., Рада затвердила конституційні основи новоствореної держави, прийнявши Тимчасовий Основний Закон під назвою «Про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії» [18, с. 203].

На території Покуття місцеві українські політичні та військові діячі після захоплення влади в краї почали активну діяльність щодо встановлення своєї влади на місцях.

Важливим кроком до побудови незалежної держави була щоденна клопітка робота, зокрема для підтримання життєдіяльності міст. В цьому питанні активно проявляло себе українське населення Коломиї. Найбільшим викликом стало забезпечення війська необхідним майном. Керівні посади здебільшого займали українці, ветерани австро-угорської армії, непридатні для фронтових обов'язків. Організаційні питання щодо офіцерів-німців, чехів, угорців та австрійців, а також польської поліції, вирішував Володимир Бемко [47, с. 16].

19 жовтня 1918 р. у Львові УНРада проголосила незалежність Української Держави на землях Австро-Угорщини, де переважало українське населення. У відповідь на це Покутський військовий секретаріат оголосив у прокламації: «Переняли ми сьогодні власть на цілім Покуттію в свої руки»[46] Секретаріат закликав мешканців дотримуватися громадського порядку та зберігати спокій. У Коломиї, Косові, Гвіздці, Печеніжині, Городенці та Яблуневі оголосили стан військової готовності.

У такій обстановці Коломийський військовий комітет (далі – КВК) почав формувати нові органи адміністрації. Головним принципом було забезпечення керівних посад українцями, тоді як колишнім чиновникам пропонували працювати на посадах заступників, якщо вони погоджувалися співпрацювати. Керівництво органами самоврядування отримали: директор "Покутського союзу" Захар Скварко – бурмістр; адвокат Іван Стрийський – повітовий комісар; судовий радник Гвоздецький – начальник фінансового управління, колишній віце-президент суду Іван Чернявський – президент Коломийського окружного суду; греко-католицький священник і декан Олександр Русин – маршалок Коломийської повітової ради; Петро Петрушевич – головний санітарний лікар округу; Зеновій Левицький – керівник повітової лікарні [11].

Передача влади на місцях розпочалася 1 листопада 1918 року, а вже наступного дня в Коломиї було засновано українську повітову раду, якій

Коломийський комітет передав усю адміністративну та державну владу. Паралельно розпочалося створення українських військових підрозділів на основі колишніх австрійських частин.

Окружним військовим командантом у місті призначили сотника Т. Примака, його ад'ютантом став хорунжий І. Данищук, а заступником – поручник В. Бемко. Загальне керівництво Коломийським штабом української влади здійснював В. Паліїв, який визначив ключових посадовців для військових і урядових постів у Коломиї та на всьому Покутті [6, с. 761–763].

Міським комендантом став поручник С. Галібей, поліцію очолив чотар І. Васишин, а телефонною сотнею керував хорунжий Кабарівський. Інтендантські обов'язки поклали на М. Татуха, а капеланом гарнізону став о. М. Яросевич. Поручник М. Микитюк відповідав за організацію старшинської школи, а сотник Рімаль – за підготовку військових [6, с. 761-763]. Окрім Коломиї, активне формування владних структур відбувалося в інших містах Покуття. Так перехід влади до українського населення у Городенці відбувся 3 листопада 1918 р. Організацією українського урядування займався Т. Окуневський за дорученням Української Національної Ради.

Військову підтримку надав колишній поручник австро-угорської армії І. Чайка, який разом із загоном захопив будівлі місцевого староства та пошти. Військовим комендантом повіту було обрано поручник І. Горбачевський, а його заступником – поручник І. Велигорський. Пізніше О. Світлик був обраний повітовим комендантом. На посаду командувача місцевої жандармерії було призначено чотаря В. Лісковацького. Окрім цього військові підрозділи Городенківського повіту були розміщені в Чернелиці та Обертині, де їх очолювали Д. Грималюк і П. Петруняк, які були січовими стрільцями, а допомогу їм надавав отець І. Пісецький [6, с. 751–753].

У Снятині 1 листопада 1918 р. новий український уряд призначив повітовим комісаром поручника Г. Мартинця, а його заступником став Жуковський. Поручника В. Одинського було обрано Повітовим командантом. Повітова рада складалась з хорунжих В. Костащука та А. Тофана, чотарів К.

Сирневського, В. Мурмилюка, І. Франка та Ткачука. Основний осередок влади знаходився в Снятинській ратуші. Повітова команда підпорядковувалась окружному центру в Коломиї. Паралельно підрозділи українських військ у Заболотіві очолював поручник Яків Голота [9, с. 751].

Перші дні становлення української влади в Снятинському повіті описав невідомий автор у газеті «Станиславівський голос»: «Всюди панує взірцевий порядок. Ладу перестерігає чисельна міліція, а крім сего січові стрільці та жандармерія. Військові магазини переняті українськими властями». Єдиною причиною занепокоєння для місцевої адміністрації стало повідомлення про захоплення Чернівців румунськими військами [41, с. 60].

У свою чергу, мешканці Товмацького повіту активно долучилися до встановлення української влади. 27 жовтня 1918 р. в Товмачі відбулося велике селянське віче, на яке зібралися жителі повіту та військовослужбовці. На зборах вирішили створити військовий загін чисельністю 50 осіб під керівництвом поручника В. Клодницького. Завданням цього підрозділу було забезпечити взяття влади в повіті у потрібний момент. 1 листопада, після звістки про Листопадове повстання, загін за підтримки місцевих селян успішно взяв під контроль територію повіту [27, с. 55]. Газета "Діло" так описала ці події: «В місті Товмачі й повіті зарядив перейняття влади в українські руки енергічно й без найменшого спротиву посол д-р І.Макух, котрого Повітова Українська Національна Рада запросила на комісара... В цілім повіті йде як найкращий лад і мілітарна організація» [40, с. 61].

У Тисмениці, що була частиною Товмацького повіту, українці в доволі спокійній формі змогли прибрати владу до своїх рук. Як зазначав П. Волосенко, обійшлося без арештів чи насильства – панували дисципліна й спокій. Хоча було відомо про наявність прихованої зброї у деяких поляків, жодних дій у цьому напрямку не вживали. На залізничних роботах однаково приймали як українців, так і поляків, без жодних упереджень. Від імені УНРади за керівництво містом взяли вчитель В. Михайлівський та священник С. Левицький, яких підтримали

підстаршини О. Кікітка, М. Чемний, М. Конький і декілька колишніх військових австро-угорської армії [17, с. 48].

На початку листопада 1918 р. за участю українських військових та місцевих жителів у всіх повітах Покуття була встановлена влада УНРади. Сучасники відзначали, що в період ЗУНР Покуття стало однією з найкраще організованих округ Східної Галичини [40, с. 61].

Таким чином, у першій половині листопада 1918 року українське населення Галичини зіштовхнулося з необхідністю створення своїх владних структур, які мали працювати над збереженням новоствореної держави. Щодо території Покуття, то в процесі становлення української влади на території краю восени 1918 року місцеві українські діячі виявили організованість, ініціативність та дисципліну. Активна участь населення дала змогу швидко сформувати адміністративні й військові структури, забезпечити громадський порядок і життєдіяльність міст. Також варто відзначити, що перші дні діяльності української влади в регіоні пройшли під знаком порядку й ефективності. Покуття стало прикладом вдалої інтеграції місцевого населення в побудову державності, демонструючи високий рівень організації, що виділяло його серед інших регіонів Східної Галичини.

Розділ 3. Державні органи влади і партійно-політичні взаємини на Покутті (листопад 1918 р. – літо 1919 р.)

3.1 Розбудова адміністративного устрою ЗУНР

Становлення влади ЗУНР відбувалося в складних зовнішньополітичних умовах, зокрема в контексті українсько-польської війни. Основним завданням на початковому етапі державотворення було забезпечення порядку в містах і селах, запобігання анархії, грабункам та міжнаціональним конфліктам. Цю функцію виконували органи охорони громадського порядку.

Щодо адміністративного устрою ЗУНР, він базувався на створенні органів законодавчої, виконавчої влади та місцевого самоврядування. У період національної революції вищу законодавчу функцію виконувала Українська Національна Рада (УНРада), заснована 18 жовтня 1918 року у Львові як Конституанта (Конституційні Збори) українського народу, що проживав на етнічних українських землях у межах Австро-Угорської імперії.

Відповідно до Статуту, ухваленого 18 жовтня 1918 р., до складу УНРади увійшли всі українські депутати обох палат австрійської Державної Ради (Парламенту та Палати Панів), крайових сеймів Галичини та Буковини, а також по три представники від кожної української політичної партії цих регіонів. Окрім передбачених Статутом делегатів, у засіданнях УНРади брали участь і представники українського студентства Галичини [45, с. 172].

2 листопада 1918 р. до складу Української Національної Ради повернулися представники Української соціал-демократичної партії, які раніше, 19 жовтня 1918 року, залишили її на знак протесту проти відмови більшості УНРади проголосити негайну злуку з Наддніпрянською Україною. 12 листопада 1918 року, за домовленістю між українськими політичними партіями, до УНРади були включені представники від партій та війська.

10 листопада 1918 р. УНРада доручила Раді Державних Секретарів вжити необхідних заходів для об'єднання всіх українських земель в єдину державу. 13 листопада 1918 р. УНРада прийняла Тимчасовий Основний закон, який

проголосив утворення ЗУНР. 16 листопада 1918 р. було затверджено Тимчасовий закон про адміністрацію ЗУНР [45, с. 173].

Після того, як польські війська захопили Львів, більшість членів львівської делегації УНРади 21 листопада 1918 р. залишили місто та переїхали до Тернополя. Представляти інтереси українців у Львові доручили Леву Ганкевичу, Володимиру Охримовичу та Степану Томашівському.

Наприкінці листопада – на початку грудня 1918 року в Галичині, згідно з постановою УНРади від 15 листопада, були проведені додаткові вибори від громадських організацій повітів і більших міст. Однак національні меншини не скористалися своїм правом представництва в УНРаді [45, с. 173].

У 1919 р. УНРада продовжила роботу у Станиславові, де відбулося три пленарні сесії: 2–4 січня, 4–15 лютого та 25 березня – 15 квітня. Поповнена представниками від повітів і міст, УНРада номінально складалася з близько 150 депутатів, але фактично на засіданнях у Станиславові були присутні лише близько 130 делегатів. Деякі депутати перебували у Відні чи дипломатичних місіях, інші — залишилися в регіонах, окупованих польськими та румунськими військами, або були інтерновані. Загалом, за жовтень 1918 — травень 1919 років у роботі УНРади брали участь понад 190 українських діячів Галичини та Буковини.

2–4 січня 1919 р. в УНРаді було створено низку комісій: земельну, військову, законодавчу, технічної відбудови, фінансову, шкільну, зовнішніх справ, суспільної опіки та комунікаційну. 15 лютого 1919 року додатково створили адміністраційну комісію [45, с. 173].

Щодо формування місцевих органів влади, воно здійснювалося на правовій основі. 16 листопада 1918 р. УНРада ухвалила «Тимчасовий закон про адміністрацію Західно-Української Народної Республіки». Відповідно до цього закону, на території ЗУНР зберігалось чинне австрійське законодавство, якщо воно не суперечило інтересам і цілям Української держави. Державні службовці, які бажали служити Українській державі, мали скласти письмову присягу яка

називалась "приреченням" та залишалися на своїх посадах. Усі адміністративні органи підпорядковувалися Державному Секретаріатові [40, с. 62].

Основним представником державної влади в повіті був повітовий комісар, якого призначав Державний секретар внутрішніх справ. Йому підпорядковувалися повітовий військовий комендант та комендант жандармерії. Також у повітах функціонували делегати Комісаріату Української Національної Ради, які працювали у судових округах. Наприклад, у Тлумацькому повіті такі делегати були призначені в Тисмениці, Отинії, Нижневі та Хотимири. Військові справи в повіті координувала Повітова Військова Команда.

Державний повітовий комісар першочергово мав організувати часткову мобілізацію чоловіків 1900 року народження, а в прикордонних східних повітах, де раніше австрійська влада не проводила призовів, також чоловіків, народжених у 1883–1900 роках. Для цього комісар, у співпраці з військовим командуванням, створював "асетерункову комісію", яка за потреби здійснювала мобілізацію всіх облікованих чоловіків української національності в кожній громаді. Якщо формування комісії було неможливим через брак кадрів, комісар мав звернутися до окружної військової команди для її доукомплектації. Він також повинен був забезпечити, щоб усі чоловіки 1883–1900 років народження, які вже служили в австро-угорській армії, негайно приєдналися до лав українського війська [18, с. 208].

Державний повітовий комісар мав забезпечувати належне функціонування повітових державних урядів відповідно до інтересів держави. Урядовців, які відмовлялися скласти присягу на вірність державі та її інтересам, комісар звільняв з посади та припиняв виплату зарплатні. Осіб, чия діяльність шкодила державі, він повинен був усувати з роботи, складаючи відповідні звіти для Державного секретаріату із поясненням причин таких рішень.

Присягу суддів у повітах приймали президенти окружних судів, проте повітові комісари мали відповідати за належну роботу карних судів, запобігаючи поширенню злочинності й анархії.

Щомісяця комісар зобов'язаний був подавати звіт уряду ЗУНР про доходи та витрати повіту, а також виявляти надлишки коштів і передавати їх до Державного секретаріату для покриття центральних витрат. Для спрощення збору податків діяла спеціальна "Інструкція про стягнення залеглих податків та сплату воєнних причинків", опублікована Крайовою дирекцією скарбу 13 листопада 1918 р. [18, с. 209].

Також комісар проводив інвентаризацію державного майна, включаючи залишки австро-угорської армії, державні ліси, нафтові копальні, саліни, краєві фундації та інші ресурси. Оцінка цього майна і пропозиції щодо його використання мали бути подані до уряду до 15 грудня 1918 р. Для забезпечення кожного повіту необхідною кількістю нафти і солі комісар складав щомісячний звіт про потреби, який уряд мав задовольняти відповідно до поданих даних.

Охорона здоров'я також входила до сфери відповідальності комісара. Він повинен був подбати про наявність достатньої кількості лікарів у повіті та щомісяця звітувати про стан медичного обслуговування та здоров'я населення.

Кожного 10 числа місяця комісар мав надсилати до Державного секретаріату детальні звіти про результати своєї діяльності, політичну ситуацію та адміністративний стан повіту, використовуючи спеціальних посланців або поштовий зв'язок [18, с. 209].

Більшість повітових комісарів були обрані на місцях, хоча в окремих повітах їх призначала центральна влада ЗУНР. Так у Тлумацькому повіті з 1 листопада 1918 року посаду повітового комісара обіймав Іван Макух, а 3 січня 1919 року його змінив інженер Адам Галька. Військовим комендантом у повіті був поручник Василь Клодницький. Законодавчим органом на рівні повіту мала стати Повітова селянська Рада, до складу якої обирали депутатів від трьох судових округів із врахуванням інтересів національних меншин [40, с. 62].

Також варто згадати, що в листопаді 1918 р. було ухвалено розпорядження про створення жандармерії та регулярної армії. Згідно з розпорядженням про жандармерію, "колишня австрійська жандармерія" розпускалася, а натомість формувалася "українська жандармерія" з використанням наявної матеріальної

бази та спорядження. Державна жандармерія підпорядковувалася Державному Секретаріату військових справ, а організація її роботи на місцях була доручена окружним військовим командантам та повітовим комісарам. Жандармерія ЗУНР була структурована на три області: Львівську, Станиславівську та Тернопільську. До Станиславівської жандармської області входили території сучасних Івано-Франківської та Чернівецької областей, а також частина Львівщини. Покутські повіти увійшли до складу двох жандармських відділів: "Коломия", який включав Коломийський, Печеніжинський і Косівський повіти, та "Городенка", що охоплював Городенківський, Снятинський і Товмацький повіти [40, с. 62-63].

Щодо формування регулярної армії, територія ЗУНР була поділена на три військові області: А – Львів, Б – Тернопіль, В – Станиславів. У кожній з областей було чотири військові округи. Покутські повіти увійшли до двох округів Станиславівської області: Станиславівського (Тлумацький і Городенківський повіти) та Коломийського (Коломийський, Снятинський, а також частини Печеніжинського і Косівського повітів).

Після оголошення часткової мобілізації чоловіків 1883–1900 років народження газета "Покутський вісник" із захопленням повідомляла про ентузіазм місцевого населення: «Усі верстви нашого громадянства прийняли сей заклик з одушевленням. Із сіл напливають ряди селянства, що спішать на оборону своєї волі й своєї землі. Українські залізничники й ученики гімназії готові теж відбути свій святий обов'язок. Не стало холодним і серце інтелігента ... (який) кидає все й стає в бойові ряди» [40, с. 63].

На початку листопада 1918 р. в Коломиї були заново сформовані 24-й і 36-й піхотні полки імені гетьмана Івана Мазепи, окремі підрозділи яких одразу вирушили на фронт проти польських військ у районах Львова, Перемишля, Старого Села та Сокаля. Згодом із цих частин створили Коломийську бригаду під командуванням підполковника Ф. Тінкеля, яка проявила себе в героїчній боротьбі за незалежність [26, с. 119, 120].

У грудні 1918 р. в Коломиї було видано окреме розпорядження щодо організації та правового статусу окружних військових команд (далі – ОВК). Їхні

завдання включали підтримання порядку в окрузі, набір українських військових із демобілізованих солдат чужих армій, облік і збереження військового майна, а також розміщення військових частин [47, с. 19].

Але варто враховувати, що військово-політична ситуація на Покутті залишалася складною. Купець С. Соболевський у березні 1919 р. наголошував про складне становище військових в Коломийському повіті: «В Коломії зосереджено 600–700 солдатів. Солдатське харчування тепер дуже погане, солдати виглядають як привиди, платня видається дуже нерегулярно, бракує обмундирування і взуття. Солдати здирають з цивільного населення взуття і одяг. Військові власті, діставши з Росії мундири, переодягли місцевих солдатів за козаків і т. п., розголошуючи, що це допомога з російської України. Спочатку молоді хлопці, жадні на здобич, горнулися до війська, але через деякий час, боячись фронту, почали дезертирувати і повертатися до своїх сіл. Тому-то по селах селяни мають дуже багато зброї. Останнім часом жандармерія намагається роззброїти селян, боячись грабунку і нападу» [40, с. 63].

Щодо фінансової складової, то варто зазначити, що українська влада шукало оптимальні шляхи оподаткування населення. 28 жовтня 1918 року представник фінансової комісії Сидір Голубович запропонував на засіданні львівської делегації УНРади провести окрему нараду з питань податків. У статуті та інструкції для повітових органів УНРади, ухвалених 29 жовтня, зазначалося: «Подбати о зібранє якнайбільше фондів на потреби УНРади. В тій цілі виконати окрему інструкцію в справі збирання податків на основі докладно ведених книг. – Тим часом збирати добровільно датки» [45, с. 205].

На місцевому рівні керівництво покутських повітів діяло самостійно. Наприклад, повітовий комісаріат Товмача оголосив одноразовий податок у розмірі 1 корони з особи, незалежно від віку чи статі. Заможніші родини закликали робити більші внески, а зібрані кошти мали передаватися до податкового уряду в Товмачі. У Коломії окружна Національна Рада також ухвалила рішення щодо збору податків, з одночасною затримкою виплат, за винятком допомоги вдовам і сиротам. Офіційне рішення про податки

опублікували 13 листопада 1918 року у зверненні до податкових органів ЗУНР [40, с. 64].

На початку 1919 р. жителі Покуття активно обговорювали земельну реформу. Вона мала вирішити соціальні проблеми, зокрема, підтримати селян, які потерпали від безробіття, голоду та злиднів. Так, 9 лютого 1919 р. в Снятині, а 15 і 23 лютого – в Рожневі та Заболотові відбулися віча. Учасники ухвалили резолюції про те, що земля повинна належати українцям, і це слід підтвердити законодавчо. Пропонувалося передати землі великої та середньої власності малоземельним і безземельним селянам під контролем повітових органів до завершення реформи.

23 лютого 1919 р. у селі Торговиця Городенківського повіту комісар О. Липчук провів збори щодо організації весняних польових робіт. Заможних селян закликали допомагати біднішим із сільськогосподарським інвентарем, а бідніших — надавати фізичну допомогу [40, с. 64].

Втім, знайти порозуміння між селянством і місцевим керівництвом було непросто. У листі селян села Бортники Тлумацького повіту до газети "Республіканець" описано складну ситуацію: "Погано живеться в нашому селі малоземельним і безземельним селянам. Весна прийшла, а веснувати нема чим ані на чім. Громадська земельна комісія ухвалила платити дідичови Якубовичеви по 20 к. від морга, та дідич не згодився і зробив відклик до висших властей. Ми ждемо на рішення, а весна не жде... Давніше було пасовиско в лісі, та тепер Жиди ліс парцелюють і продають богачам по 2200 к. за морг. Біля нас крайна біда. Нема що їсти, нема що і де засіяти і не маємо грошей за закупно харчів... Коли піде так далше, то ми засуджені на голодову смерть" [40, с. 64].

Таким чином, формування адміністративних органів, мобілізація населення, створення армії та жандармерії, а також питання збору податків і земельної реформи стали ключовими етапами на шляху до стабільності та незалежності ЗУНР. Однак, попри ентузіазм і готовність громадян до боротьби, реалії війни та економічні труднощі призводили до значних викликів. Невідповідність забезпечення армії, проблеми з мобілізацією та розбіжності

серед різних соціальних груп щодо земельної реформи вказують на складну ситуацію, в якій опинилася республіка. Труднощі у взаємодії між урядом і населенням, а також нестабільність фінансової системи та ресурсів, ставали основними бар'єрами для розвитку нової української держави, яка потребувала швидких та ефективних рішень на місцевому рівні.

3.2 Діяльність українських політичних партій та організацій

Особливості суспільно-політичного руху в ЗУНР зумовлювалися національно-демократичною революцією, що призвела до утворення ЗУНР, а також прагненням народних мас до створення незалежної української держави. Важливу роль у політичних процесах відігравали соціально-економічні умови того часу та складна зовнішньополітична ситуація. Огляд суспільно-політичних процесів у ЗУНР зосереджений на території Галичини, оскільки в листопаді 1918 р. Румунія окупувала Буковину, а Закарпаття за рішенням Паризької конференції стало частиною Чехословаччини.

Політичне життя в ЗУНР переважно розвивалося в рамках організаційно-політичних структур, що сформувалися наприкінці XIX — на початку XX століття, коли в Галичині була створена партійно-політична система українського суспільства. Ця система включала кілька впливових партій: ліберально-центристську (Українська національно-демократична партія – УНДП), дві ліві (Українська радикальна партія – УРП та Українська соціал-демократична партія – УСДП), правоконсервативну (Українська християнсько-суспільна партія – УХСП) та москвофільський рух. Усі ці партії становили партійну систему ЗУНР, яка відзначалася демократією та парламентаризмом. Основні політичні сили – націонал-демократи, радикали та соціал-демократи – виступали за національне визволення українського народу та здобуття його політичного суверенітету. Спільні зусилля цих партій дозволили здійснити національно-демократичну революцію та розпочати процес створення української держави [45, с. 214; 53, с. 321, 327].

Упродовж першого етапу державотворення під час української революції на західноукраїнських землях, що тривав із жовтня по грудень 1918 р., провідну роль у боротьбі за державний суверенітет відіграла українська націонал-демократична партія. Ідеологія, тактика й стратегія УНДП сприяли об'єднанню всіх соціальних верств і політичних сил українського суспільства навколо ідеї національного державотворення. У складі Української Національної Ради, Державного Секретаріату та повітових національних рад націонал-демократи склали більшість, а їхня діяльність визначала політику уряду ЗУНР, спрямовану на створення незалежної соборної української держави.

Попри свою перевагу в державних структурах, УНДП не прагнула встановити партійну монополію на владу чи формувати уряд односторонньо. Їхня концепція державотворення ґрунтувалася на консолідації всіх верств українського суспільства та тісній співпраці політичних сил краю. Такий підхід став основою для формування нового складу органів влади.

Консолідація суспільства під час розбудови української державності значною мірою залежала від успішного вирішення низки нагальних загальнонаціональних, політичних і соціальних питань. Складні соціально-економічні умови життя населення, зовнішня загроза існуванню західноукраїнської державності та помилки в діяльності новостворених державних органів спричинили загострення суспільних відносин у краї. Це загострення, яке проявилось з січня 1919 року, стало характерною ознакою другого етапу суспільно-політичного життя ЗУНР (січень – квітень 1919 р.).

Навесні особливої актуальності набуло питання земельної реформи, яке постійно обговорювалося на народних вічах. Це питання стало центральною темою другої сесії Національної Ради, що розпочалася 4 лютого 1919 р. Ситуацію загострювали повідомлення про радикальні аграрні зміни на користь малозабезпечених селян, які впроваджувала Директорія УНР. Однак націонал-демократи та радикали відразу відкинули декларацію Директорії, наголосивши, що вона є лише програмною заявою, а не законом, і тому "нас не зобов'язує, оскільки була прийнята ще до офіційної злуки на Трудовому конгресі" [43, с. 216].

Також неабияку активність у політичному житті ЗУНР проявляли УСДП. Соціал-демократи активно долучилися до процесів державотворення у ЗУНР. Партія підтримала Акт Злуки ЗУНР і УНР у січні 1919 року. Однак після проголошення об'єднання обох частин Української держави, соціал-демократи перейшли в опозицію до УНРади та Державного секретаріату Західної Облaсті УНР, виступаючи за створення єдиного українського соціалістичного уряду.

Протягом 1919–1920 років вони підтримували діяльність соціалістичних урядів Директорії УНР. Наприкінці 1919 року Українська соціал-демократична партія (УСДП) розпочала відновлення своєї організаційної діяльності в Східній Галичині, яка зазнала занепаду під час воєнних подій та після польської окупації ЗУНР [12, с. 331, 332].

Населення Покуття в партійній сфері в більшості підтримувало радикалів, які вимагали негайного впровадження аграрної реформи. В Українській радикальній партії виникла опозиційна група під назвою «Селянсько-радикальна партія» (Покутська група), очолювана К. Трильовським. Ця група звинуватила офіційне керівництво УРП у бездіяльності та намірах ліквідувати партію. В Українській Національній Раді діяла фракція «Селянсько-радикальний клуб», заснована К. Трильовським, І. Дувіраком та П. Шекериком.[26, с. 233]

Президія цього клубу 14 лютого 1919 р. через відновлену в Коломиї газету «Громадський голос» звернулася до членів партії із поясненням своєї позиції. У «Зверненні» зазначалося, що останнє офіційне керівництво, обране ще в 1913 році, протягом кількох років не виявляло жодної активності та навіть не скликало засідань. Деякі лідери, за їхніми словами, навмисно прагнули знизити значущість партії, довівши її до занепаду. Це особливо проявилось на з'їзді в Станіславові 18 серпня 1918 року, де було ухвалено рішення про ліквідацію радикальної партії. У відповідь опозиція сформувала «Селянсько-радикальний клуб» і взяла на себе керівництво партією до проведення наступної конференції [40, с. 62].

16 лютого 1919 р. група К. Трильовського організувала в Коломиї конференцію за участю 321 делегата, більшість із яких представляли селянство Покуття. Конференція проголосила себе загальнопартійним форумом і обрала

нове керівництво на чолі з К. Трильовським. У своїй заяві новий керівний осередок оголосив, що партія тепер носитиме назву «Селянська радикальна партія». У ряді населених пунктів члени СРП створили партійні організації та провели народні віча [40, с. 62].

Вибори до УНРади стали свідченням того, що населення Покуття усвідомлює важливість завдань, які мають вирішувати народні обранці в українському парламенті. Закликаючи селян і робітників краю до створення професійних спілок, провід Українського Січового Союзу наголошував: "Не жменька генералів зупинить ворога, не кілька хитрих політиків зроблять народ щасливим". Вони підкреслювали, що вся громада Покуття має долучитися до відбудови країни.

На межі 1918–1919 років громадсько-політична атмосфера в Коломиї відображалась у спеціальних скликаних сесіях Коломийської Окружної УНРади. Наприклад, під час третьої сесії, що відбулася 31 грудня, основними темами обговорення стали історична спадкоємність і єдність українських етнічних територій, а також господарські проблеми вчителів повіту. Наступна сесія була присвячена питанню злуки ЗУНР із УНР, а також включала реферат Захара Скварка, де він розглянув стан земельного питання в Галичині та вказав на недоліки місцевої адміністрації.

Розуміючи необхідність контролю за органами місцевого самоврядування та їхньої відповідності потребам населення, до міста прибули ключові політичні діячі: Дмитро Вітовський – 15 листопада, а згодом, у грудні 1918 року, — Симон Петлюра. [47, с. 23]

Розуміючи значення згуртованої молоді, члени коломийської організації "Молода громада" на початку 1919 року опублікували у тижневику "Новини" мотиваційне звернення. Невідома авторка, сховавшись під псевдонімом, писала: "Збирайтеся, українські молоді громадяни і громадянки, до нашого товариства! Тут ви знайдете багату духовну поживу, здобудете необхідні знання у різних сферах науки, а серед товариства бадьорих і веселих скинете тягар зневіри й

байдужості. Перед вами відкриються нові життєві перспективи, ви здобудете віру у свої сили та у свій молодий і сильний народ!" [47, с. 24]

У більшості містечок і сіл Покуття активно працювали молодіжні організації "Січ" і "Сокіл", читальні "Просвіти" та гуртки "Сільського Господаря". Проводилися Шевченківські заходи та святкування ювілейних дат видатних постатей історії й культури. [32]

Таким чином, відродження громадянської свідомості стало головним завданням тогочасних лідерів. Формування нових ідеалів, прав, свобод і створення нової свідомої особистості у Галичині знаходило широку підтримку серед молодого покоління. Суспільно-політичний рух на західноукраїнських землях відображав прагнення українського народу до національного визволення та побудови незалежної держави. В умовах складної соціально-економічної ситуації та зовнішньополітичних загроз, ЗУНР демонструвала високий рівень політичної організації та демократичності. Завдяки зусиллям націонал-демократів, радикалів і соціал-демократів, вдалося консолідувати різні соціальні групи та ініціювати фундаментальні процеси державотворення.

3.3 Участь покутян у діяльності УНРади та уряду ЗУНР

У складі УНРади, що була законодавчим органом ЗУНР, представниками Покуття були: Августин Домбровський (Товмацький повіт), Теодор Замора (Городенківський повіт), Антін Онищук (Снятинський повіт), Гриць Тимощук (Коломийський повіт) та Іван Чернявський (місто Коломия). Серед депутатів і членів українських політичних партій, які народилися або тривалий час проживали на Покутті, в УНРаді були представлені Василь Стефаник (народився в селі Русів Снятинського повіту), Кость Левицький (народився в місті Тисмениця Товмацького повіту), Лев Бачинський (народився в селі Серафинці Городенківського повіту), Кирило Трильовський (тривалий час жив та працював в Коломійі), Іван Макух (працював в Тлумачі та Тисмениці), Лев Ганкевич, Антін Крушельницький (тривалий час проживав та працював в Коломійі та Городенці),

Павло Лаврук (народився в селі Нижній Вербіж Коломийського повіту) та ін. [40, с. 65].

Однією з ключових постатей у процесі створення ЗУНР став виходець з міста Тисмениця, видатний науковець, державний діяч, депутат Австрійського парламенту та Галицького крайового сейму Кость Левицький (1859–1941). Його творчий і політичний шлях був тісно пов'язаний із суспільно-політичними обставинами кінця XIX та початку XX століття у Галичині.

У 1907–1918 роках К. Левицький представляв українців в Австрійському парламенті та Галицькому крайовому сеймі, де захищав їхні права, зокрема використання рідної мови в державних установах і судах.

Процес створення ЗУНР розпочався на зібранні українських депутатів Австрійського парламенту, Галицького та Буковинського сеймів. Політичним представником українського народу стала Українська Національна Рада, президентом якої обрали Євгена Петрушевича, а першим прем'єр-міністром — К. Левицького. Незважаючи на складну політичну ситуацію, він розробив три важливі закони: «Про право громадянства» (8 квітня 1919 р.); «Земельний закон» (14 квітня 1919 р.); «Закон Української Ради про сейм» (15 квітня 1919 р.) [8, с. 24]

Закон «Про право громадянства» був прийнятий для розбудови незалежної Української держави та забезпечення правового переходу від австро-угорського підданства до громадянства ЗУНР. Він складався з дев'яти параграфів, які регулювали підстави отримання громадянства, обов'язки громадян і повноваження органів влади. Зокрема, особи, які прагнули отримати громадянство ЗУНР, мали до 20 травня 1919 р. подати відповідну заяву. Австрійські державні службовці для збереження своїх посад повинні були присягнути на вірність Українській Народній Республіці. Закон також надавав право на громадянство ЗУНР жителям Придніпровської України, закладаючи основу для об'єднання українських земель [18, с. 45].

Другим важливим законодавчим актом став «Земельний закон», що був спрямований на вирішення проблеми масового безземелля серед українського

населення Галичини. Після скасування кріпацтва польська шляхта захопила найкращі землі, залишивши українцям лише невеликі наділи з низькою родючістю. Через це багато українців не могли забезпечити свої базові потреби, що призводило до еміграції в Канаду та США. «Земельний закон» ЗУНР складався з 23 параграфів, що стосувалися змін у правовому статусі земель, передачі майна, договорів оренди та створення земельних комісій [8, с. 24].

Окрім цього, великий досвід К. Левицького як депутата в австрійському парламенті дозволив йому підготувати «Закон української ради про сойм», який регламентував діяльність парламенту ЗУНР. Закон визначав кількість депутатів, порядок виборів та їх проведення, а також встановлював обов'язковість законів, ухвалених сеймом, для виконання усіма органами державної влади на території ЗУНР [26, с. 45].

4 січня 1919 р. в місті Станіслав, де перебував уряд ЗУНР, був сформований новий склад Державного секретаріату, який очолив Сидір Голубович. На посаді державного секретаря внутрішніх справ, яку до цього займав Лонгин Цегельський, затвердили Івана Ілліча Макуху, відомого українського громадсько-політичного діяча, лідера Української Радикальної Партії (УРП) і доктора права. [18, с. 24].

У 1908 р. Іван Макуха був обраний депутатом Галицького крайового сейму, де став заступником голови Українського Сеймового Клубу. У 1911 році, будучи членом підкомісії сеймової реформи, він виступив за надання третини мандатів у сеймі представникам української громади Галичини.

З самого початку Першої світової війни Макуху мобілізували до австрійської армії, але в кінці 1914 року, через хворобу, він був звільнений зі служби. Повернувшись до Відня, він приєднався до Загальної Української Ради від УРП, а після звільнення Галичини від російських військ наприкінці 1916 року повернувся до Львова. Там він працював секретарем у «Централі відродження краю», яка об'єднувала кооперативи «Сільський Господар» і «Союз для збуту худоби», займаючи цю посаду до травня 1918 року та активно підтримуючи розвиток кооперативного руху [18, с. 35].

18–19 жовтня 1918 р. І. Макух взяв участь у засіданні Української Національної Ради у Львові, а 9 листопада став державним секретарем публічних робіт у першому уряді ЗУНР. Однак через шість днів він залишив свою посаду, пояснивши це неможливістю виконувати обов'язки в умовах воєнного стану у Львові [18, с. 35].

Після призначення державним комісаром Товмаччини, І. Макух активно працював над відновленням нормального життя в повіті. Він організував місцеву адміністрацію, а також видав газету «Товмацькі вісти», де публікувалися його розпорядження, що стали прикладом для інших повітів. У грудні 1918 р. І. Макух взяв участь у конференції уряду ЗУНР у Тернополі, де було ухвалено рішення перенести центр влади до Станіслава через складну ситуацію у Східній Галичині. На конференції він був обраний державним секретарем внутрішніх справ. З 4 січня 1919 р. він розпочав роботу на новій посаді, орієнтуючись на наведення порядку в країні та покращення діяльності адміністрації. Його робочий день починався з доповідей начальників відділів, потім він консультував керівників повітів і приймав громадян. Після обіду Макуха вивчав проекти нормативних актів і звіти місцевих органів, а також брав участь у засіданнях Ради Державних Секретарів і Національної Ради [16, с. 35].

Іван Макух приділяв велику увагу боєздатності Української галицької армії (УГА), закликаючи населення допомогти українським військовим. У лютому 1919 року він видав розпорядження про створення комітетів для збору пожертвувань на військові потреби. Комітети повинні були включати представників різних верств населення, а контроль за ними здійснювала спеціальна комісія. Повітовим комісарам наказували тісно співпрацювати з військовими та регулярно відправляти зібрані пожертви.

Для розвитку патріотичних настроїв серед громадян ЗОУНР, І. Макух регулярно відвідував різні повіти, де проводив зустрічі з населенням. 6 травня 1919 р. він виступив на великому віче в Коломиї, звернувшись до понад 10 тисяч делегатів, закликаючи до консолідації українського народу у боротьбі за незалежність.

Таким чином, покутяни відіграли важливу роль у становленні ЗУНР, сприяючи її політичному та правовому розвитку. Представники цього регіону, серед яких були такі видатні постаті, як Кость Левицький, Іван Макух, Василь Стефаник та ін., активно долучалися до роботи УНРади, розробляючи основні законодавчі акти ЗУНР. Завдяки їхній праці було закладено основи для громадянства, земельної реформи та організації парламенту новоствореної держави. Ключовими завданнями були забезпечення національної єдності, поліпшення соціально-економічної ситуації та зміцнення боєздатності Української галицької армії. Своєю діяльністю ці діячі зробили важливий внесок у боротьбу за незалежність та розвиток української нації.

Розділ 4. Методика використання матеріалів дослідження на уроках історії в ЗЗСО

В умовах сучасності, коли українська нація веде боротьбу за збереження своєї ідентичності, цілісності та самовизначення, вивчення історії України є одним із найважливіших аспектів цієї боротьби в освітньому та культурному вимірах. Новому поколінню українців, як і кожному громадянину нашої держави, необхідно пам'ятати про багатовікову боротьбу українського народу за своє існування. Ще з козацьких часів українська нація протистояла загарбникам, щоб зберегти свій національний код.

На початку ХХ століття, в умовах Першої світової війни, питання створення незалежної української держави стало першочерговим в українських інтелігентських колах Наддніпрянщини та західної України, які в той час перебували під владою двох імперій – Російської та Австро-Угорської.

Ці спроби відновлення незалежності України на початку ХХ століття знайшли відображення у створенні Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки. Попри труднощі й перешкоди, ці події стали важливим етапом в українському державотворенні, заклавши основи для майбутніх прагнень до самостійності.

Особливе значення в цьому процесі мала діяльність українських політичних діячів та військових, які брали активну участь у боротьбі українського народу проти насадження чужих ідеологій та культури, а також збереження рідної мови, традицій та звичаїв. Саме такі люди в переломний момент, в час кризи імперських режимів, змогли взяти владу в свої руки та створити окремі державні утворення на історичних територіях України. Також слід відмітити роль культурно-освітніх діячів, які через літературу, мистецтво та освіту піднімали національну свідомість.

Сьогодні, коли Україна знову постала перед викликами збереження своєї незалежності, знання про ці історичні події є не лише інструментом навчання, а й джерелом натхнення. Наше минуле навчає нас, що лише завдяки єдності, силі духу та любові до своєї землі ми здатні подолати будь-які труднощі.

Для якісного ознайомлення учнів з цими історичними подіями необхідно використовувати різноманітні методи навчання, використовувати засоби унаочнення інформації, а також дотримуватись компетентнісно орієнтованого підходу до навчання для комплексного та всебічного розвитку здобувачів освіти. [74, с. 11].

Поняття компетентності є центральним для розуміння суті компетентнісного підходу в освіті. Цей підхід передбачає орієнтацію навчально-виховного процесу на розвиток і формування компетентностей особистості учня або студента. Результатом такого підходу стає формування загальної життєвої компетентності учня, яка представляє собою поєднання ключових компетентностей та є інтегрованою характеристикою особистості [74, с. 11].

Компетентнісний підхід спрямований на подолання розриву між освітою та реальними викликами життя. Ідея компетентнісно орієнтованої освіти тісно пов'язана з педагогічними практиками, які акцентують увагу на таких важливих суспільних цінностях, як життєвий досвід, свобода вибору, творчий результат і проектна діяльність учнів. Освіта, побудована на компетентнісному підході, вимагає суттєвих змін у змістовій, технологічній, виховній та управлінській структурах сучасної української школи.

Серед освітніх компетентностей О. Пометун виділяє 3 види компетентностей: надпредметні, загальнопредметні та спеціально-предметні компетентності [74, с. 13, 14].

Серед надпредметних компетентностей людини авторка виділяє наступні: демонстрація творчого мислення; використання різних форм спілкування залежно від ситуації; усвідомлення значення приналежності до різних спільнот; здатність адаптуватися до змінних обставин; сприяння покращенню якості життя; розуміння технологій та вміння їх ефективно застосовувати; розвиток дослідницьких навичок і набуття власного досвіду; формування системи індивідуальних і соціальних цінностей та орієнтація на них у поведінці й кар'єрі [74, с. 14].

Загальнопредметні компетентності формуються в межах кожного навчального предмета і розвиваються протягом усього періоду його вивчення. Вони характеризуються високим рівнем узагальненості та інтегрованості [74, с. 15].

Для прикладу, загальнопредметні компетентності з історії поділяють на: хронологічна – здатність учнів орієнтуватися у послідовності історичних подій і періодів; Інформаційна – навичка роботи з джерелами історичної інформації та їх критичний аналіз; Логічна – здатність аналізувати та пояснювати історичні факти, а також формулювати поняття, теорії та концепції; Просторова – вміння розуміти та аналізувати історичні події у контексті їх географічного розташування; Мовленнєва – вміння формулювати усні та письмові висловлювання стосовно історичних подій і явищ; Аксіологічна – вміння оцінювати історичні процеси, висувати інтерпретації й робити висновки щодо історичного розвитку.

Спеціально-предметні компетентності формуються для кожного окремого предмета та розвиваються протягом навчального процесу, базуючись на загальнопредметних компетентностях. Вони являють собою етапи або рівні досягнення цих компетентностей. Орієнтація освітнього змісту на розвиток компетентностей учнів передбачає ретельну розробку системи компетентностей різного рівня. Така система повинна включати комплекси компетентностей, які взаємопов'язані за змістом і структурою, і можуть поступово розвиватися в учнів залежно від предмета, освітньої галузі та року навчання. Лише системний підхід до визначення результатів навчання на кожному етапі дозволить здійснити необхідні зміни у змісті освіти, які мають бути відображені в освітніх стандартах і навчальних програмах для кожного предмета [74, с. 15, 16].

Компетентнісний підхід у навчанні орієнтується на досягнення результатів освіти через формування в учнів системи компетентностей. Це включає розвиток ключових предметних компетентностей, що забезпечують готовність учнів до самореалізації та соціально-затребуваної діяльності. Підхід акцентує на діяльності учня, де навчання є активним процесом, пов'язаним з конкретними

діями, які ведуть для набуття знань і умінь. Основною метою є не лише передача знань, а й формування розумових дій, таких як аналіз, синтез, оцінювання, що здійснюються через практичні завдання.

Зміст навчання має бути орієнтований на систему дій і знань, які забезпечують ефективне виконання завдань, а не просто на запам'ятовування інформації. Діяльнісний підхід стимулює внутрішню активність учня, за допомогою організації навчальної діяльності таким чином, щоб учень усвідомлював значимість навчання для себе та суспільства. У результаті цього процесу розвивається компетентність, яка є здатністю виконувати завдання в реальних умовах поза навчальним процесом [74, с. 149, 156].

Щодо ефективного формування компетентностей у навчанні історії варто виділити наступні умови:

Компонування змісту навчання: важливо, щоб зміст був достатнім для формування компетентностей і елементів цих компетентностей, а також оптимізованим для активної навчальної діяльності учнів; Організація діяльності учнів: це включає чітке поставлення цілей, системний підхід до формування складних умінь, які є основою компетентності; Методи активного навчання: впровадження прийомів, методів і форм організації навчання, що забезпечують компетентнісні результати; Формування ціннісно-мотиваційного компонента: особливу увагу слід приділяти розвитку мотивації та ціннісних орієнтацій у процесі вивчення історії [74, с. 149, 156].

Урахування вікових і індивідуальних особливостей учнів: врахування стилів навчання та розвитку учнів; Створення сприятливого навчального середовища: необхідність позитивної психологічної атмосфери для ефективного навчання; Особливо важливими є питання організації активної пізнавальної діяльності учнів, що потребують спеціальних підходів до проектування уроків; Формування складних умінь має здійснюватися за допомогою чіткої поетапної системи, де вчитель навчає учнів не лише заучуванню, а й застосуванню знань у нових ситуаціях. Важливим є також розмежування понять "уміння" та "навичка", де уміння включають здатність застосовувати прийоми навчальної роботи в

нових контекстах, а навички – це автоматизовані дії, що виконуються з мінімальними зусиллями.

Таким чином, ефективне формування компетентностей у навчанні історії залежить від системного підходу до навчання, організації діяльності учнів, розбудови умінь і навичок, а також створення сприятливих умов для навчання. [74, с. 149, 156].

Компетентнісний підхід у навчанні тісно пов'язаний з особистісно орієнтованим і діяльнісним підходами, оскільки орієнтований на розвиток особистості учня та реалізується через виконання ним конкретних дій. Діяльнісний підхід сприяє організації освітнього процесу, зосередженого на активній та свідомій участі учнів, тоді як особистісно орієнтований підхід фокусується на розвитку індивідуальних здібностей учня, побудові його персоналізованої освітньої траєкторії з урахуванням індивідуальних особливостей та навчальних можливостей.

Уроки історії, орієнтовані на діяльнісний підхід, можуть включати створення проблемних ситуацій, що допомагає замінити традиційне пояснення вчителя на «відкриття» знань учнями. Також практично орієнтовані завдання дозволяють учням аналізувати, синтезувати інформацію, оцінювати її та створювати нові продукти. Використання технологій діяльнісного підходу допомагає забезпечити наступність між рівнями освіти та безперервність освітнього процесу.

Особлива увага на уроках історії приділяється розвитку предметної компетентності, зокрема хронологічної, просторової, аксіологічної, інформаційної та логічної. Наприклад, у процесі формування хронологічної компетентності вчитель має орієнтувати учнів на здатність орієнтуватися в історичному часі, аналізувати суспільні явища в контексті розвитку та конкретних історичних умов певного періоду, порівнювати події та явища з історичними епохами, розуміти і застосовувати періодизацію як метод пізнання історичного процесу.

Що стосується формування просторової компетентності, то основними умовами є наступність у роботі з історичними картами від 5-го класу до старших, з урахуванням вікових можливостей учнів. Також важливо реалізувати інформаційну, навчальну та розвивальну функції карт, використовуючи їх на різних етапах уроку та організовуючи пошукову діяльність учнів.

Ключовим чинником успішного впровадження компетентнісного підходу в навчання є вибір ефективних методів, прийомів навчання та форм організації навчальної діяльності. Серед ключових методів навчання історії можна визначити наступні: ігрові методи, використання сучасних технологій та унаочнення матеріалу.

Щодо ігрових методів у контексті компетентнісного підходу, їх існує кілька видів. Один із таких методів – дидактична гра. Дидактична гра на уроках історії як метод навчальної взаємодії полягає в створенні умов, що обмежують учасників певними правилами, та формуванні уявної ситуації, яка викликає специфічне емоційне ставлення до історичних подій. В процесі гри або моделюється конкретна історична ситуація, в якій «оживають» персонажі минулого чи теперішнього часу, або виникає змагання з метою розв'язання проблемної ситуації та досягнення навчальної мети [64, с. 15].

Учитель виконує роль організатора ігор, наставника з питань змісту та методики, а також координатора, який направляє хід гри та контролює дотримання правил. Учні, у свою чергу, є основними учасниками процесу. Вони та вчитель є рівноправними партнерами у визначенні мети, складанні плану дій і пошуку шляхів вирішення проблеми, що реалізується через співпрацю, спільну діяльність і консультування. Під час організації ігор учитель створює атмосферу зацікавленості, підтримує ситуацію успіху, стимулює учнів до внесення власних ідей у вирішення проблеми, а також заохочує ініціативність і активність у пошуку оригінальних і раціональних рішень.

Навчальні ігри та ігрові уроки стають важливим інструментом у сучасному навчальному процесі. Вони значно підвищують ефективність засвоєння учнями навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність і додають

елементи інтересу. Завдяки цьому, ігрові методи сприяють більш високому рівню успішності учнів, оскільки дозволяють активно залучати їх до процесу навчання.

Ігри мають особливу роль у навчанні, оскільки вони є багатовимірним явищем, яке включає в себе не тільки розвагу, а й глибокий інтелектуальний зміст. Вони активізують мислення, сприяють розвитку критичного та креативного підходу до розв'язання проблем. Такий підхід дозволяє не тільки вивчати теоретичні аспекти, а й використовувати отримані знання на практиці.

Вони допомагають досліджувати соціальні взаємодії, культурні особливості та психічні процеси, що відбуваються під час участі в ігрових ситуаціях. Застосування ігор у навчанні дозволяє учням краще зрозуміти історичні, соціальні та культурні контексти, що важливо для всебічного розвитку особистості.

Використання навчальних ігор не лише підвищує зацікавленість учнів, а й має важливе значення для їхнього глибшого розуміння матеріалу. Це ефективний метод, який робить навчання більш динамічним, захоплюючим і продуктивним.

Щодо ігор-тренінгів, вони є ефективним інструментом на уроках, де учні вивчають матеріал, що містить багато дат, термінів та назв і потребує закріплення або перевірки знань. Такі ігри, як «Бліц-опитування», «Ланцюжок історії», «Знайди помилку», «Шифровки», «Анаграми», «Кросворди», «Лабіринти», «Ребуси», сприяють репродуктивно-перетворювальній діяльності учнів. Вони допомагають учням асоціювати дати, географічні об'єкти, терміни та імена історичних діячів із відповідними описами або виконувати завдання, що вимагають логічного послідовного мислення і перетворення інформації.

Ретроспективні ігри є важливим інструментом у реалізації компетентнісного підходу в навчанні історії. Вони допомагають учням глибше занурюватися в історичний процес, розвивати критичне мислення, а також навички командної роботи та творчого підходу до вирішення завдань.

Ретроспективні ігри можуть бути поділені на два основних види: театралізовані постановки і театральні ігри. У театралізованих постановках учні виконують чітко визначений сценарій, який готується за допомогою вчителя, що

дозволяє створити певну історичну ситуацію, яка відтворює важливі події або персоналії минулого. Це може бути, наприклад, "оживлення картини", де учні виступають в ролі історичних осіб, виконуючи заздалегідь підготовлені репліки.

У театральних іграх учні мають можливість імпровізувати та самостійно висловлюватися від імені історичних осіб, що дозволяє їм більш активно залучатися до навчального процесу та глибше розуміти мотивацію та поведінку історичних діячів.

Щоб ефективно застосовувати ретроспективні ігри, вчителі використовують певний алгоритм:

1) театралізована вистава за типом «оживлення картини» – сценарій готується із залученням та допомогою вчителя. Це дозволяє учням відчувати атмосферу певної історичної епохи та краще зрозуміти контекст подій;

2) театральні вистави із заданою атрибутикою – сценарій також готується вчителем, але учні виконують більш детальну рольову гру, що включає специфічні атрибути історичного періоду;

3) драматургія – учні самостійно створюють репліки для героїв, що дозволяє їм глибше зануритися у персонажів та події;

4) гра в питаннях-обговорення – учні самостійно проєктують сценарій, обговорюючи питання історичних подій, що дозволяє розвивати їх аналітичні та критичні навички [64, с. 17].

Сучасний освітній процес вимагає від педагога використання інноваційних підходів, які сприяють розвитку творчого мислення, креативності та навичок самостійного опрацювання матеріалу. Інноваційні методи допомагають учням краще розуміти причинно-наслідкові зв'язки, формувати власну думку та висловлювати її. Ось деякі ефективні прийоми, які можна застосовувати на уроках історії:

Рольові ігри – цей метод дозволяє учням приміряти на себе різні соціальні ролі, розвивати емпатію та отримувати досвід через гру. Наприклад, можна змодельовати ситуацію, пов'язану з подіями листопадового чину та змодельовання перейняття влади в певному місті Покуття.

Метод «Коло ідей» – ефективний спосіб вирішення дискусійних питань. До прикладу, учні можуть висловити свої позиції та обговорюють діяльність УНРади, що сприяє розвитку критичного мислення та вмінню вести аргументований діалог.

Натомість при використанні методу «Навчання через навчання» учні отримують завдання пояснити певну тему своїм однокласникам. Наприклад, конкретному учню або учням надається інформація про діяльність повітових комісарів на Покутті та розповідають цю інформацію своїм однокласникам.

Імітаційна гра як метод передбачає відтворення певних явищ чи подій за допомогою простих дій. Наприклад, учням пропонується уявити себе селянином періоду становлення ЗУНР. Завданням учня буде продемонструвати переживання щодо подій в краю та думки про своє майбутнє.

Метод «Займи позицію» дозволяє висловити різні точки зору на певну проблему. Наприклад, учні можуть взяти участь у міні-конференції, на котрій будуть обговорювати земельне питання, яке було актуальним на території Покуття в 1918–1919 рр.

Метод «Мозкового штурму» спрямований на колективний пошук рішень. Наприклад, учням пропонується проаналізувати успішність швидкої передачі влади на Покутті українцям та ставлення місцевого населення до цього.

Метод «Мікрофон» - цей прийом сприяє швидкому та лаконічному вираженню учнями своїх думок. Наприклад, учням можна запропонувати сформулювати плюси та мінуси діяльності УНРади в період ЗУНР.

Групова робота як метод допомагає розвивати навички комунікації та співпраці. Групова робота є одним із найефективніших методів навчання, оскільки сприяє обміну думками та спільному знаходженню найкращих рішень. Учні можна поділити на групи за певним критерієм, наприклад, спостереження за адміністративними перетвореннями в повітах Покуття. Після виконання завдання кожна група представляє свої напрацювання, обговорює їх з однокласниками та проводить дискусію, щоб визначити найбільш комплексний підхід до вивчення теми.

Такі інноваційні методи не лише роблять уроки історії цікавішими, а й допомагають учням активно залучатися до навчання, розвивають їхні комунікативні, дослідницькі та творчі здібності.

Використання на уроках історії новітніх технологій є вкрай важливим елементом навчання нашого часу. Варто зазначити, що сучасні технології можна використовувати на всіх етапах уроку – як при подачі нового матеріалу чи узагальненню засвоєних знань, так і при перевірці домашнього завдання.

При перевірці домашнього завдання можна використовувати тестування знань учнів, які будуть відразу після завершення тесту фіксувати результат та передавати його вчителю.

На мотиваційному етапі вчитель може запропонувати учням фрагмент з документального або художнього фільму, який стосується теми уроку. Окрім цього при наявності можна продемонструвати 3D екскурсію по музею, тематика якого стосується теми уроку.

Під час вивчення нового матеріалу, вчитель може супроводжувати свою розповідь презентацією, фото та відеоматеріалами по темі, аудіо фрагментами, які стосуються теми уроку. Це допоможе унаочнити розповідь вчителя та утримувати увагу учнів.

На етапі узагальнення(систематизації) знань учням можна запропонувати скласти онлайн інтелект карту по темі, пройти невелику відеогру, створити обговорення теми уроку на форумі чи в соціальній мережі.

На домашнє завдання учням можна запропонувати створити сайт, який стосується проблематики уроку, підготувати інтерактивну відеогру по темі, чи створити своє відео.

Враховуючи все вище сказане, можна дійти висновку, що використання новітніх технологій на уроках історії є викликом сучасності, який вчителі історії мають приймати та використовувати. За допомогою різноманітних методів та форм навчання, які з'явилися з інтеграцією сучасних технологій, уроки стають більш різноманітними, індивідуально направленими та цікавими для учнів.

Наступний метод унаочнення. Він відіграє важливу роль у навчанні історії, забезпечуючи не лише краще сприйняття матеріалу, але й підвищення ефективності освітнього процесу. Поєднання різноманітних засобів унаочнення дозволяє створити більш яскраву та глибоку картину історичних подій.

Серед основних засобів методу унаочнення можна виділити наступні:

Ілюстрації та зображення – це можуть бути репродукції картин, фотографії пам'яток архітектури, історичних постатей, документів чи артефактів. Вони допомагають учням візуалізувати історичні епохи, краще уявити побут, культуру чи вигляд історичних діячів.

Мультимедійні презентації та відеоматеріали – використання сучасних технологій дозволяє зробити урок більш динамічним. Відеофрагменти, документальні фільми чи інтерактивні карти сприяють глибшому розумінню матеріалу.

Історичні карти, використання карт – дозволяє учням орієнтуватися в просторі, вивчати територіальні зміни, хід військових дій, маршрути подорожей чи колонізацій. Важливо використовувати карти на різних етапах уроку: при поясненні нового матеріалу, закріпленні знань, під час практичних завдань. Діаграми та графіки – ефективні для представлення статистичних даних, наприклад, чисельності населення, економічних показників чи ходу демографічних змін. Хронологічні таблиці та лінії часу – допомагають структурувати події та процеси, встановлювати їхню послідовність і синхронізувати з подіями інших регіонів чи країн. Тексти та документи оригінальні історичні документи, листи чи уривки законів, дають змогу аналізувати думки та переконання людей тієї епохи.

Об'ємні моделі та макети – макети фортець, середньовічних поселень чи археологічних об'єктів дозволяють учням дослідити деталі архітектури чи структури суспільства.

Метод унаочнення робить навчальний процес на уроках історії більш цікавим і результативним. Він сприяє залученню учнів до глибокого аналізу подій,

формуванню уявлення про історичну дійсність, а також розвиває навички, які стануть у нагоді не лише в навчанні, а й у повсякденному житті [64].

Згідно наказу № 698 Міністерства освіти і науки України від 03.08.2022 р., дотичні та окремі питання теми дослідження вивчаються у розділі 3 предмету «Історія України» для учнів 10 класу, зокрема при вивченні теми «Розпад Австро-Угорської імперії. «Листопадовий зрив». ЗахідноУкраїнська Народна Республіка: державне будівництво. Польськоукраїнська війна 1918–1919 рр.: причини, перебіг та результати.», а також «Акт Злуки УНР і Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), його історичне значення.»[68]

Отже, опрацьований матеріал доцільно застосовувати під час уроків історії України в 10 класі закладів загальної середньої освіти.

Вивчення цієї теми сприяє формуванню у школярів таких ключових компетентностей: Громадянська компетентність (на основі діяльності жителів Галичини у період з 1918–1919 рр. та створення ними своєї держави), соціальна компетентність (дослідження діяльності українського населення краю на політичній арені), економічна компетентність (ознайомлення з економічними реформами періоду УНРади), Культурна компетентність (ознайомлення з діяльністю молодіжних товариств на території краю). Здоров'язберігаюча компетентність (вивчення становище селянства в умовах нестачі продовольчих запасів).

Метою цієї роботи було висвітлення ключових аспектів становлення української влади в добу ЗУНР на Покутті, розбудова її адміністративного апарату, діяльність українських політичних організацій та груп на території краю, а також діяльність покутян в УНРаді та уряді ЗУНР. Вона створена для систематизації матеріалу, що дозволить викладати історію рідного краю на уроках історії України, а також заохочувати молодь до вивчення краєзнавства своєї Малої Батьківщини. Дана робота дозволить ознайомитись з історією рідного краю жителів міст та сіл Коломийщини, Городенківщини, Тлумаччини, Снятинщини, Тисменничини.

Дана робота може бути корисною не тільки на уроках історії України, також її можна використовувати на уроках правознавства в 9 класі, громадянської освіти в 10 класі, географії та економіки. Інтеграція історії з правознавством дозволить визначити права та обов'язки громадян Покуття, як жителів ЗУНР. Інтеграція з громадянською освітою дозволить визначити соціальне становище населення краю, його ставлення до держави та його етнічної ідентифікації. Щодо інтеграції історії з географією, варто виділити територіальні межі Покуття, етнічний склад населення, структуру промисловості та сільського господарства. Інтеграція історії з економікою буде доречною при вивченні економічних змін в ЗУНР. Серед основних аспектів цієї інтеграції можна виділити земельне питання, яке стосувалось значної частини населення Покуття та Галичини в цілому, а також економічних реформ УНРади, уряду ЗУНР та повітових комісарів на місцях.

Тема дослідження «громадсько-політичного життя на Покутті в період ЗУНР (1918–1919 рр.)» є важливим джерелом для глибшого вивчення та розуміння процесів, що відбувалися в Україні на етапі становлення та функціонування Західноукраїнської Народної Республіки. Вивчення цієї теми дозволяє не лише проаналізувати політичні події в краї, а й ознайомитись з становленням українського керівного апарату в краї. Також тема розкриває особливості національного та соціального життя та взаємодію місцевих громад з центральною владою ЗУНР та владою на місцях. Вона має вагоме значення для дослідження політичних та соціальних трансформацій того часу на Покутті, і сприяє кращому розумінню ролі цієї території в ширшому контексті національного відродження в Україні. Вивчення даної проблематики є вкрай важливим для популяризації історії рідного краю. А завдяки наведеним методам використання даної теми на уроках історії, можна зацікавити учнів до подальшого вивчення як історії України, так й історії Малої Батьківщини.

ВИСНОВКИ

Покуття в період української національно-визвольної революції проявило себе як активний суб'єкт на західноукраїнських землях. Жителі цього краю, з центром в місті Коломия, взяли активну участь у політичному житті Східної Галичини та активно діяли для створення своєї держави. У той час, як у Львові з середини жовтня 1918 р. діяла УНРада, політичні діячі Коломиї ще у вересні цього ж року створили Коломийський Окружний таємний військовий комітет під назвою «Український клуб». До складу цієї організації входили представники з усіх міст та містечок Покуття, тому її діяльність охопила весь регіон. У середині жовтня 1918 р. на одній з нарад представники клубу обговорювали план перевороту в Коломиї та по всьому Покуттю. 31 жовтня комітет звернувся до Української генеральної команди із закликом організувати переворот упродовж п'яти днів. У разі бездіяльності було заплановано самостійне захоплення влади на Покутті, де підрозділи українських військових вже перебували в бойовій готовності.

Самий перехід влади до українського населення на території Покуття пройшов доволі швидко. Повстання в Коломиї розпочалося о 3 годині ночі з 31 жовтня на 1 листопада відповідно до затвердженого оперативного плану. Курені на місцях отримали накази щодо захоплення ключових об'єктів у місті. Куреню під командуванням поручника Андрієвського було доручено взяти під контроль залізничний вокзал, зайняти всі його приміщення, а також відправити паротяг за Володимиром Кобринським, який перебував у селі Коршів поблизу Коломиї для координації дій на коломийській залізничній станції. Інший курінь під керівництвом поручника Білінкевича отримав завдання захопити пошту, повітове староство, телеграф та магістрат. Водночас курінь поручника Зволинського був поділений на групи, які на бронемашинах вирушили до Городенки, Снятина та Надвірної для забезпечення швидкого переходу влади в цих населених пунктах.

На Покутті в цілому перехід влади в усіх містах і містечках завершився до середини дня 1 листопада 1919 р. Українські військові підрозділи дислокувалися

в основних населених пунктах краю: Городенці, Снятині, Заболотові, Печеніжині та Кутах. Єдиним населеним пунктом, де процес встановлення української влади затягнувся, був Гвіздець. Лише ввечері військові з Коломиї змогли роззброїти польських жандармів і встановити контроль над містечком.

Після проголошення української влади на території Галичини, Українська Національна Рада (УНРада) розпочала активну роботу з організації державного та адміністративного управління. Особлива увага була приділена впровадженню української влади на місцях, де місцеві політичні та військові діячі доклали значних зусиль для забезпечення стабільності та ефективності нового уряду.

У Коломиї, 1 листопада 1918 р., було засновано українську повітову раду, якій передали всю адміністративну владу. Почалася організація військових підрозділів на основі колишніх австрійських частин. Основними особами, які керували цим процесом, стали директор "Покутського союзу" Захар Скварко, який виконував обов'язки бурмістра, та адвокат Іван Стрийський, який став повітовим комісаром. Окружним військовим командантом було призначено сотника Т. Примака, а загальне керівництво організацією місцевої влади здійснював В. Паліїв.

У Городенці перехід влади відбувся 3 листопада 1918 р. За дорученням УНРади організацією управління займався Т. Окуневський, а військову підтримку надав поручник І. Чайка, який разом із загоном захопив місцеві адміністративні об'єкти. Повітовим комендантом було обрано О. Світлика, а керівником жандармерії став чотар В. Лісковацький. Військові підрозділи, які базувалися в районі, очолювали Д. Грималюк і П. Петруняк.

У Снятині 1 листопада 1918 р. новий український уряд призначив повітовим комісаром поручника Г. Мартинця, а повітовим командантом став В. Одинський. Основний осередок влади розташовувався у Снятинській ратуші. У Заболотові українське військове управління очолив поручник Яків Голота, який успішно забезпечив стабільність у регіоні.

У Товмачі організація української влади розпочалася ще 27 жовтня 1918 р., коли на великому селянському вічі було вирішено створити військовий загін

чисельністю 50 осіб під керівництвом поручника В. Клодницького. Після звістки про Листопадове повстання, 1 листопада цей загін за підтримки місцевих селян успішно взяв під контроль територію повіту. Повітовим комісаром було призначено д-ра І. Макуха.

У Тисмениці встановлення української влади пройшло у спокійній формі, без насильства та арештів. Містом почали керувати вчитель В. Михайлівський та священник С. Левицький, які мали підтримку з боку колишніх військових австро-угорської армії. Стабільність у регіоні вдалося зберегти завдяки дисциплінованій роботі нових органів управління.

Таким чином, процес утвердження української влади на Покутті був організований чітко і послідовно, завдяки чому вдалося забезпечити ефективне функціонування адміністративного та військового управління в регіоні.

Щодо адміністративного устрою в краю, ключовою посадовою особою, що представляла державну владу в повіті, був повітовий комісар, призначений Державним секретарем внутрішніх справ. У його підпорядкуванні перебували повітовий військовий комендант і комендант жандармерії. Також серед його обов'язків було проведення загальної мобілізації чоловіків 1883-1900 рр. народження. Щомісяця комісар мав подавати уряду ЗУНР звіт про доходи та витрати повіту, виявляючи надлишки коштів для передавання в Державний секретаріат. Для полегшення збору податків була розроблена "Інструкція про стягнення залеглих податків та сплату воєнних причинків" (опублікована 13 листопада 1918 року). Комісар також проводив інвентаризацію державного майна, включаючи залишки австро-угорської армії, ліси, нафтові копальні та інші ресурси, з оцінкою для подачі уряду до 15 грудня 1918 року. Відповідно до своїх обов'язків, він організовував наявність лікарів та звітував про стан охорони здоров'я. Кожного 10 числа місяця комісар надсилав детальний звіт про свою діяльність, політичну ситуацію та адміністративний стан повіту через посланців або пошту.

У політичному житті населення Покуття підтримувало радикалів, які вимагали аграрної реформи. В Українській радикальній партії виникла

опозиційна група на чолі з К. Трильовським, що звинуватила керівництво в бездіяльності та намірах ліквідувати партію. В Українській Національній Раді діяла фракція «Селянсько-радикальний клуб», заснована Трильовським, І. Дувіраком та П. Шекериком-Дониківим. 14 лютого 1919 р. через газету «Громадський голос» опозиція пояснила свою позицію, заявивши, що керівництво партії, обране в 1913 році, не виявляло активності та не скликало засідань. Це призвело до занепаду партії, що було офіційно підтверджено на з'їзді в Станіславові в серпні 1918 року, де вирішили ліквідувати партію. Відповідно, опозиція сформувала «Селянсько-радикальний клуб» і взяла на себе керівництво до наступної конференції. 16 лютого 1919 р. в Коломиї відбулася конференція, на якій було обрано нове керівництво на чолі з Трильовським, і партія змінила свою назву на «Селянська радикальна партія». У ряді населених пунктів були створені партійні організації та проведені народні віча.

Покуття в період ЗУНР займає важливе місце в загальному контексті вивчення історії західноукраїнських земель у шкільній програмі з історії України, зокрема в розділі, що стосується національно-визвольної боротьби українського народу 1917–1921 рр. Зазвичай ця тема вивчається в 10 класі, де учні знайомляться з ключовими подіями, що визначали процес створення та функціонування Західно-Української Народної Республіки. Вивчення історії Покуття дозволяє глибше зрозуміти боротьбу українців за свою національну ідентичність, а також важливий вклад цього регіону в розвиток української державності в період ЗУНР. Вивчення цих подій допомагає учням краще усвідомити історичний контекст австрійського періоду, його вплив на формування національної свідомості та майбутнього розвитку України. Окрім цього, ця тема сприяє розвитку в школярів аналітичних, дослідницьких і критичних навичок, поглиблює розуміння складності національно-політичних процесів того часу, формує національну свідомість, а також почуття гордості за свою історію та спадщину, мотивуючи до глибшого вивчення рідного краю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Опубліковані документи і матеріали, періодика досліджуваного періоду

1. Від української «Окружної Національної Ради» в Коломиї. *Покутський вістник*. 1918. Ч. 3. 17 падолиста. С. 3.
2. Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали. У 5 т. Т. 1: Листопадова 1918 р. національно-демократична революція. Проголошення ЗУНР / Уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. 584 с.
3. Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали. У 5 т. Т. 2 / Керівник, відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. 712 с.
4. Монолатій І. Хрестоматія з історії Коломиї. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2016. 671 с.

II. Мемуарна література

5. Гуцуляк М. Перший листопад 1918 року на Західних землях України. Зі спогадами і життєписами членів комітету виконавців листопадового чину. Нью Йорк, Ванкувер. 1973. 408 с.
6. Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Філадельфія, 1988. 960 с.
7. Кузьма О. Листопадові дні 1918 р. Львів: Червона Калина, 1931. 448 с.
8. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. Відень 1922. 228 с.
9. Марунчак М. Городенщина. Нью Йорк, Торонто, Вінніпег, 1978. Т. 33. 858 с.
10. Фодчук С. Народне шкільництво в Снятинщині (за української влади). *Відновлення Української Держави 1918 року : зб. материялів із поясненнями і вступним словом зладив Михайло Бажанський*. Дітройт : Бібліотека видавництва «Снятин», 1979. Ч. 4. С. 50–54.

III. Монографії та статті

11. Андрійшин С. Листопадові дні 1918 року в Коломиї. *Вісник Коломиї*. Коломия. 1991. С. 4–5.

12. Боднар О. Макух Іван. *Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923: уряди, постаті* / Гол. ред. Я. Ісаєвич, упоряд. М. Литвин, І. Патер, І. Соляр. Львів: Тріада плюс, 2009. С. 172–184.
13. Великочий В. Державно-політична система ЗУНР *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія*. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2008. Вип. 3. С. 104–113.
14. Великочий В. Джерела до вивчення державного будівництва в ЗУНР. Івано-Франківськ: Плай, 2003. 278 с.
15. Великочий В. Національно-політичні процеси на Покутті в період ЗУНР. *Коломия давня і нова: міська цивілізація в історії та культурі : Матеріали регіональної науково-теоретичної конференції, присв. 600-річчю надання Коломії магдебурзького права, Коломия, 27 жовтня 2005 р.* / За ред. І. Монолатія. Коломия. Вік, 2005. С. 77–91.
16. Виздрік В. Галицьке село: соціально-економічне життя та суспільно-політичні процеси (1919–1939 рр.). Львів. 2015. 394 с.
17. Волосенко П. Тисьмениця. Нью-Йорк : Накладом Тисьменецьких Земляків, 1958. 62 с.
18. Гай-Нижник П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національного державотворення (1917–1920). Київ, 2010. 303 с.
19. Гаврилюк М. Історія ЗУНР у працях українських зарубіжних учених (міжвоєнний період). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія*. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2003. Вип. 4. С. 70–73.
20. Глаголюк В. Українська видавнича справа та «Просвіта». *Вісник Львівського університету*. Львів. 2015. Вип. 40. С. 49–57. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/viewFile/5716/5719>.
21. Глаголюк В. Українська преса Покуття як джерело вивчення суспільно-політичного життя краю 20–30-х рр. ХХ ст. Київ: ВЦ «Просвіта», 2008. 224 с.

22. Горбань Г. Події на Покутті періоду Листопадового зриву 1918 р. в мемуарній літературі. *Покуття – колыска українського національного державотворення Матеріали VII науково-краєзнавчої конференції, присвяченої 100-річчю утворення Західно-Української Народної Республіки та 570-й річниці надання магдебурзького права містіві Тисмениці*. Тисмениця. 2018. С. 193–198.
23. Грабовецький В. Історія Коломиї : З найдавніших часів до початку ХХ ст. Ч. I Володимир Грабовецький. Коломия. Вік. 1996. 176 с.
24. Грицак Я. Нарис історії України: Формування модерної української нації ХІХ–ХХ ст. Київ, 1996. 360 с.
25. Дрогобицька О. Громадська діяльність греко-католицького сільського духовенства на Покутті (кінець ХІХ – 30-і рр. ХХ ст.). *Добрий пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого*. Івано-Франківськ. 2018. Вип. 12–13. С. 312–325. URL: <http://journal.ifaiz.edu.ua/index.php/gp/article/view/209>.
26. Карпенко О. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923 : Історія / Кер. авт. кол. і відпов. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ: Сіверсія, 2001. 627 с.
27. Карпенко О. Листопадова 1918 року національно-демократична революція на західноукраїнських землях. *Український історичний журнал*. 1993. № 1. С. 18–21.
28. Ковальчук І. В. Використання історичного досвіду діяльності австрійських крайових судів у Галичині для створення окружних судів ЗУНР. *Західно-Українська Народна Республіка та її місце в історії українського державотворення (до 100-річчя проголошення) Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції*. Львів, 2018. Вип. 2. С. 240–247.
29. Королько А. В обіймах злуки. Снятинщина у роки національно-визвольних змагань західних українців (1918–1919 рр.). *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. Чернівці, 2012. Вип. 607–609. С. 82–91.

30. Королько А. Греко-католицьке духовенство у громадському і національно-культурному житті Покуття в кінці XIX – на початку XX ст. та формування світогляду Миколая Чарнецького. *Науковий вісник ІФБУ «Добрий Пастир»*: Зб. наук. праць. Вип. 6. Богослов'я. Івано-Франківськ. 2014. С. 10–30.
31. Королько А., Павлючок Я. Гуцульська Республіка 1918–1919 рр. До питання організації січневого зриву» і становлення української влади на Закарпатській Гуцульщині. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. Івано-Франківськ. 2010. Вип. 17. С. 17–25.
32. Королько А. Діяльність українського товариства «Сокіл» на Покутті та Галицькій Гуцульщині: порівняльний аспект (кінець XIX – перша третина XX ст.). *Карпати: людина, етнос, цивілізація*. 2012. Вип. 4. С. 73–90. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/karlec_2012_4_9.pdf
33. Королько А. Діяльність філії товариства «Просвіта» у м. Коломия наприкінці XIX – на початку XX ст. *Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. Івано-Франківськ. 2020. № 33. С. 93–112. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/istgal/article/view/4636/5113>.
34. Королько А. Культурно-освітнє життя українців Покуття періоду ЗУНР (1918–1919 рр.). *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. Івано-Франківськ. 2012. Випуск 22. С. 43-58.
35. Королько А. Освітнє життя національних меншин на Покутті періоду ЗУНР (1918–1919 рр.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія*. – Тернопіль. ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2015. Вип. 2. Ч. 1. С. 134–140.
36. Королько А., Добржанський О. Період Західно-Української Народної Республіки. *Покуття. Історико-етнографічний нарис*. Львів. Манускрипт Львів. 2010. С. 52–170.

- 37.Королько А. Межі Покуття в історико-краєзнавчих та етнографічних дослідженнях ХІХ – початку ХХІ століття. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2013. Вип. 23. С. 246-259.
- 38.Королько А. Румунська окупація Покуття й галицької Гуцульщини (травень–серпень 1919 р.): передумови, перебіг, наслідки. *Покуття. Історико-етнографічний нарис*. Львів. Манускрипт Львів, 2010. С. 195–210.
- 39.Королько А. Сокільський рух на Покутті на початку ХХ ст: організаційні осередки та їх практична діяльність. *Вісник Прикарпатського університету*. Івано-Франківськ, 2012. Вип. 21. С. 26–37. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vpu_Ist_2012_21_6.pdf.
- 40.Королько А. Становлення й функціонування органів української влади на Покутті в період існування Західно-Української Народної Республіки (1918–1919 рр.). *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. Івано-Франківськ. 2011. Вип. 20. С. 57–70.
- 41.Королько А. Становлення і функціонування органів української влади на Снятинщині періоду ЗУНР (1918–1919). *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія*. Чернівці. 2016. № 2. С. 40–54.
- 42.Кравченко О. Коломия й радикальний рух. Коломия й Коломийщина. *Збірник споминів і статей про недавнє минуле*. Філадельфія: Видання Комітету Коломийян, 1988. С. 431–441.
- 43.Кройтор К. Румунська історіографія про Покуття в часи ЗУНР *Ямгорів. Літературно-мистецький і краєзнавчий журнал*. Снятин. Прут-Принт, 2000. Ч. 11–12. С. 84–90.
- 44.Кройтор В. Проблема Покуття у відносинах між Румунією і ЗУНР. *Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. На пошану професора Олександра Карпенка. 2001. Ч. 5–6. С. 231–235.

45. Кугутяк М. Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923 : Ілюстрована історія. Львів; Івано-Франківськ. Манускрипт. 2008. 531 с.
46. Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919. Львів. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Ін-т Центрально-Східної Європи, 1998. 488 с.
47. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів, 1995. 363 с.
48. Монолатій І. Коломия в часи Західно-Української Народної Республіки. Коломия: навчально-методичний посібник, 2000. 80 с.
49. Моряк-Протопопова Х.М. Вибрані аспекти діяльності українських політичних партій у Галичині ХІХ – на початку ХХ ст. *Західно-Українська Народна Республіка та її місце в історії українського державотворення (до 100-річчя проголошення) Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції*. Львів. 2018. Вип. 2. С. 164–171.
50. Павлишин О. Організація цивільної влади ЗУНР у повітах Галичини (листопад – грудень 1918 року). *Україна модерна*. Львів, 1999. Ч. 2–3. С. 132–139.
51. Паламарчук Т. Видавнича справа ЗУНР: організація та напрями діяльності *Історія України: сучасні виклики : матеріали ІІ Всеукраїнської наукової конференції, 18 травня 2016 р.* / Редкол. М. Бармак, В. Брославський, А. Кліш [та ін.]. Тернопіль. [ТНПУ ім. В. Гнатюка], 2016. С. 95–99.
52. Полянський О. Західно-Українська Народна Республіка: місце і роль в загально-українському національно-визвольному русі ХХ ст. (до 80-річчя ЗУНР). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія*. Тернопіль. ТНПУ ім. В. Гнатюка, 1999. Вип. 8. С. 3–8.
53. Райківський І. Діяльність Української соціал-демократичної партії в ЗУНР (листопад 1918 року – липень 1919 року). *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. Івано-Франківськ, 1998. Вип. І. С. 110–127
54. Райківський І. Селянсько-робітничий союз у Західній області УНР у січні – травні 1919 р. *Олександр Карпенко – шлях до себе. До 100-річчя професора*

- Олександра Юхимовича Карпенка*. Монографія. За ред. В. Великочого, О. Жерноклеєва, І. Монолатія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2022. С. 189–231.
55. Реєнт О. Легітимація проголошення ЗУНР: історико-правовий дискурс. *Історія в школі*. 2008. № 11–12. С. 1–6.
56. Субтельний О. Україна: історія. Пер. з англ. Ю. І. Шевчука; Вст. ст. С. В. Кульчицького. Київ: Либідь, 1991. 512 с.
57. Тищик Б. Державний устрій та законотворча діяльність Західноукраїнської Народної Республіки. *Право України*. 2017. № 3. С. 80–86.
58. Тищик Б. Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.
59. Ухач В. З. Земельна реформа у державотворенні ЗУНР. *Західно-Українська Народна Республіка та її місце в історії українського державотворення (до 100-річчя проголошення)*. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції. Львів, 2018. Вип. 2. С. 202–208.
60. Фартушняк А. Продовольча і земельна політика керівництва ЗУНР. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія*. Тернопіль. ТНПУ ім. В. Гнатюка, 1999. Вип. 8. С. 19–26.
61. Шологон Л. Освітні процеси в Західно-Українській Народній Республіці (1918–1919 рр.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія*. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. Вип. 1. Ч. 1. С. 25–29.

IV. Інтернет-ресурси

62. Монолатій І. Покуття і Гуцульщина в часи Української революції в 1917–1920 рр. URL: <https://kolomyya.org/histpub/historypub1.htm> (дата звернення 28.04.2024)

V. Підручники і посібники, навчально-методична література

63. Баханов К.О. Організація особистісно орієнтованого навчання. *Порадник молодого вчителя історії*. Харків: Вид. група «Основа», 2008. 161 с.

- 64.Баханов К.О. Навчання історії в школі під кутом зору компетентнісного підходу: посібник для вчителя. Харків. 2012. 127 с.
- 65.Власов В. С. Історія України (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ. Літера ЛТД, 2018. 256 с.
- 66.Власов В. С. Історія України (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Літера ЛТД, 2019. 256 с.
- 67.Гуменюк Г. М. Формування національної самосвідомості учнів середнього шкільного віку засобами туристсько-краєзнавчої роботи. Івано-Франківськ, 2000. 158 с.
- 68.Календарно-тематичне планування з історії України для 10 класу зі змінами від 03.08.2022. URL: <https://naurok.com.ua/kalendarno-tematichne-planuvannya-z-istori-ukra-ni-dlya-10-klasu-zi-zminami-vid-03-08-2022-299231.html>
- 69.Мирошниченко В. Використання сучасних інформаційних технологій: формування мультимедійної компетентності (для спеціальності «Історія») навч. посіб.за ред. Баханова К.О. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 296 с.
- 70.Маланюк Т.З. Краєзнавство і туризм: навчальний посібник. Івано-Франківськ. 2010. 200 с.
- 71.Маланюк Т.З. Туризм і краєзнавство в школі: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2009. 104 с.
- 72.Пометун О., Гупан Н. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник. 2018. 208 с. URL: <https://znayshov.com/FR/5163/99.pdf>.
- 73.Пометун О. І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
- 74.Пометун О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі. Київ. Генеза, 2006. 328 с.
- 75.Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство: навчальний посібник / Наук. ред. П.Т. Тронько. Київ, Кам'янець-Подільський: Кондор, 2010. 240 с.

76. Яковенко Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків. Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

VI. Науково-довідкові видання

77. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Енциклопедія : До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. Т. 1: А–Ж. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2018. 688 с.

78. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Енциклопедія : До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. Т. 2: З–О. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2019. 832 с.

79. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія : До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. Т. 3: П–С. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2020. 576 с.

80. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія : До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. Т. 4: Т–Я. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2021. 688 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

План-конспект з предмету «Історія України»

Урок 15

Дата 25.10.2024

10-А клас

Тема: Розпад Австро-Угорської імперії. «Листопадовий зрив». Західноукраїнська Народна Республіка: державне будівництво. Польсько-українська війна 1918–1919 рр.: причини, перебіг та результати.

Мета:

навчальна:

- Пояснити учням головні процеси та явища, пов'язані з розпадом Австро-Угорської імперії на утворення на її уламках нових держав/*інформаційна*
- Ознайомити учнів з діяльністю української політичної еліти, військових та інтелігенції у процесі створення української держави на західноукраїнських землях/*інформаційна*
- Розповісти учням про події «Листопадового зриву» та встановлення української влади в Покутті /*інформаційна*
- Ознайомити учнів з діяльністю українського адміністративного апарату на території краю; /*інформаційна*
- Охарактеризувати вплив та діяльність політичних партій та організацій на Покутті /*інформаційна*
- Визначити значення покутян для роботи та функціонування УНРади та уряду ЗУНР /*інформаційна*
- Проаналізувати становище населення краю у складі ЗУНР; /*інформаційна*

розвивальна:

- Закріпити знання учнів, набуті під час вивчення нового навчального матеріалу. /*логічно- інформаційна*
- Розвивати хронологічну компетентність (на основі основних дат зазначеного періоду) /*хронологічна*
- Розвивати вміння працювати з візуальними джерелами, аналізувати їх (ілюстрації підручника)/ *аксіологічна*
- Розвивати економічну компетентність на прикладі економічного становища західноукраїнських земель в умовах становлення ЗУНР /*економічна*
- Розвивати математичну компетентність на основі обчислення статистичних даних /*математична*

- Розвивати комунікаційну та мовленнєву компетентність шляхом усних відповідей.
/ мовленнєва, комунікаційна
- Розвивати просторову компетентність за допомогою карти */ просторова*
- Розвивати вміння працювати з візуальними джерелами (відео) */ культурна*
- Формувати історичну свідомість; */ аксіологічна*

виховна:

- Виховувати розуміння важливості знання економічних процесів в історії
/ громадянська
- Розвивати здоров'язберігаючу компетентність */ здоров'язберігаюча*
- формувати комунікативну компетентність шляхом усних відповідей та міркувань; */ мовленнєва*
- формувати інтерес до історії на основі історичних подій (проведення народних віч, події «листопадового зриву», встановлення української влади на західноукраїнських землях). */ громадянська*
- виховувати активну життєву позицію; */ здоров'язберігаюча*
- виховувати почуття поваги до історії своєї країни та свого краю. */ громадянська*

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: Історія України: підруч. для 10 класу загальноосвіт. навч. закладів/Гісем О.В., Мартинюк О.О. — Харків: Вид-во «Ранок», 2018. — 239 с., карта «Західноукраїнська народна республіка (ЗУНР)», ілюстративний та дидактичний матеріал.

План уроку

1. Розпад Австро-Угорщини.
2. Боротьба українського народу за незалежність.
3. «Листопадовий зрив».
4. Значення Покуття у встановленні та створенні українських органів влади в краї.
5. Вклад покутян в діяльність УНРади та уряду ЗУНР.

До за часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки 78
3 хв	I. Організаційний	Привітання з учнями. Перевірка присутніх. Перевірка готовності учнів до уроку. Побажати учням гарного настрою, нових знань та відкриттів.		
4 хв	III. Мотиваційний етап	https://www.youtube.com/watch?v=dfToSzA8p-U Прослуховування неофіційного гімну ЗУНР «Вічний революціонер» <i>Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР) — це важлива сторінка в історії боротьби українців за свою державність. Заснована в 1918 році, ЗУНР стала відповіддю на геополітичні зміни в Центрально-Східній Європі після розпаду Австро-Угорщини. Покуття було одним із регіонів, що відіграли важливу роль у становленні республіки. Цей край став одним з центрів культурного, політичного та військового життя ЗУНР, сприяючи формуванню української національної ідентичності та мобілізації ресурсів для боротьби за незалежність./інформаційна</i>		
2 хв	IV. Актуалізаційний етап		Яку епоху ми зараз вивчаємо? (Окун) Які характерні риси цього періоду? (Кобельська)	<i>Хронологічна</i> <i>Логічна</i>
25 хв	V. Етап вивчення нового матеріалу	1. Розпад Австро-Угорщини. Розпад Австро-Угорської імперії в 1918 році став результатом тривалих внутрішніх суперечностей та зовнішнього тиску, посиленого Першою світовою війною. Цей процес був зумовлений низкою факторів: Національні протиріччя: - Австро-Угорщина була багатонаціональною державою, де жили німці, угорці, чехи, словаки, поляки, українці, серби, хорвати, словенці, італійці та інші народи. - Зростання національних рухів у різних регіонах імперії підірвало її стабільність.	Чи були прецеденти міжнародних конфліктів в Австро-Угорщині в попередні десятиліття? (Горчак)	<i>Інформаційна</i>

		<ul style="list-style-type: none"> - Народи вимагали автономії, політичної рівності та права на створення власних держав. <p>Економічні та соціальні проблеми:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Виснаження ресурсів під час війни. - Загальне зубожіння населення, економічна криза, дефіцит продовольства. <p>Поразка у Першій світовій війні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Австро-Угорщина як частина Четверного союзу зазнала серйозних військових поразок від сил Антанти. - Зовнішній тиск і поразки на фронтах зруйнували довіру до центрального уряду. <p>Зовнішні впливи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Підтримка Антантою ідеї національного самовизначення. - Дипломатична і військова підтримка сепаратистських рухів. <p>Внутрішня криза влади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Нездатність центрального уряду ефективно керувати імперією. - Політична слабкість монархії. <p style="text-align: center;">2. Боротьба українського народу за незалежність.</p> <p>В умовах Першої світової війни активізація українського національного руху в Галичині супроводжувалася створенням політичних і військових структур для забезпечення майбутньої державності. Берестейський мир і події 1918 року сприяли формуванню Української Національної Ради (УНРади), яка проголосила об'єднання українських земель і забезпечення прав національних меншин. Водночас польські націоналістичні сили перешкоджали цьому, аргументуючи свою</p>	<p>Чому на вашу думку США та Антанта підтримували поляків у створенні польської держави, але в свою чергу не вбачали необхідність у створенні української держави?(Окун)</p>	<p><i>Аксіологічна</i></p>
--	--	---	--	----------------------------

		<p>позицію державотворчою нездатністю українців.</p> <p>Завдяки зусиллям українських політичних і військових діячів, а також українського народу (народні віче 1918р.), було створено локальні військові комітети, зокрема на Покутті (Українська генеральна командна, Коломийський Окружний Таємний Військовий Комітет), які забезпечували координацію революційних дій. Проте боротьба за владу між українцями і поляками в Галичині загострилася, що врешті призвело до подальших конфліктів і змін у політичному ландшафті регіону.</p> <p>3.»Листопадовий зрив». У жовтні 1918 року розпочалася активна підготовка до перевороту у відповідь на розпад Австро-Угорської імперії. У Львові було створено Українську Національну Раду, яка виступила за створення незалежної Української держави. Підготовка до перевороту в Коломиї: 31 жовтня 1918 року Коломийський Окружний Таємний Військовий Комітет ухвалив рішення про переворот, навіть без наказу зі Львова. Комітет вимагав від Української генеральної команди дати наказ про переворот протягом 5 днів, інакше діяти самостійно. Наказ Дмитра Вітовського: У ніч з 31 жовтня на 1 листопада прибув кур'єр із наказом Вітовського про захоплення влади в Коломиї. План передбачав опанування міста, залишення оборонної залоги та висилання військ через Станіславів на допомогу Львову. Початок повстання: Повстання розпочалось о 3 годині ночі 1 листопада. Військові отримали чіткі накази: - Курінь Андрієвського захопив залізничний вокзал. - Курінь Білинкевича зайняв пошту, телеграф, магістрат.</p>	<p>Які події спровокували активізацію українського національного руху в краї?(Фоменко)</p>	<p><i>Логічна</i></p>
--	--	---	--	-----------------------

		<p>- Курінь Зволинського забезпечував перехід влади у Городенці, Снятині, Надвірній.</p> <p>Були захоплені військові ресурси, зокрема парк автомобілів.</p> <p>Результати в Коломиї: 1 листопада жителі міста побачили український прапор на ратуші. Повстанці захопили ключові адміністративні об'єкти без суттєвого спротиву.</p> <p>Успіхи Листопадового чину в інших містах: Львів, як центр регіону, перейшов під контроль українських сил.</p> <p>Успішно проведено переворот у Станіславові, Калуші, Дрогобичі, Жовкві, Перемишлі та інших містах.</p> <p>Оголошення Української Держави: 1 листопада УНРада опублікувала відозву про створення Української Держави на землях колишньої Австро-Угорщини.</p> <p>Закликала українські політичні організації взяти на себе управління.</p> <p>Процес встановлення влади на Покутті: Владу захоплено в Городенці, Снятині, Печеніжині, Заболотіві.</p> <p>Лише в Гвіздці встановлення влади затягнулось, але успішно завершилось увечері 1 листопада.</p> <p>Реакція польських кіл: Польська влада та населення недооцінювали можливість українського перевороту, що сприяло його успішному проведенню.</p> <p>4.Значення Покуття у встановленні та створенні українських органів влади в краї.</p> <p>Успіхи на Покутті стали важливим етапом у поширенні української влади на весь західний регіон Галичини.</p> <p>Після встановлення контролю над основними містами Покуття, українська влада зуміла поширити своє вплив на інші частини Галичини, зокрема на Станіславів, Жовкву, Перемишль.</p> <p>Встановлення українських органів влади:</p> <p>- Після успішного захоплення влади в Покутті було створено місцеві органи влади,</p>		
--	--	---	--	--

		<p>Представляв українців в австрійському парламенті та Галицькому сеймі (1907–1918). Розробив закони: «Про право громадянства», «Земельний закон», «Закон Української Ради про сейм».</p> <p>Законодавчі ініціативи ЗУНР: «Про право громадянства» (8 квітня 1919): забезпечення переходу від австро-угорського підданства до громадянства ЗУНР. «Земельний закон» (14 квітня 1919): розв'язання проблеми безземелля серед українців. «Закон про сейм» (15 квітня 1919): регулювання роботи парламенту ЗУНР.</p> <p>Іван Макух: Державний секретар внутрішніх справ, активний громадсько-політичний діяч. Брав участь у створенні місцевих адміністрацій, організував підтримку УГА, відвідував повіти для підвищення патріотичного духу. У травні 1919 року закликав населення до консолідації у боротьбі за незалежність. Роль покутян у становленні ЗУНР: - Сприяли політичному та правовому розвитку республіки. - Розробляли законодавчі акти, забезпечували національну єдність, покращували соціально-економічну ситуацію та зміцнювали УГА.</p> <p>Внесок діячів Покуття: - Заклали основи громадянства, земельної реформи та організації парламенту.</p> <p>Активно підтримували незалежність та розвиток української нації.</p>	<p>Як ви вважаєте, чому Іван Макух залишив свою посаду державного секретаря публічних робіт у першому уряді ЗУНР?(Остап'як)</p> <p>Які завдання стояли перед покутськими діячами у становленні державності?(Андрус'як)</p>	<p><i>Аксіологічна</i></p> <p><i>Логічна</i></p>
8 хв	VI.Систематизація знань		<p><u>Робота в парах</u></p> <p>Клас ділиться на 3 групи. Кожна група має своє запитання. Учні використовуючи інформацію озвучену на уроці, а також інтернет ресурси, повинні дати відповідь на запитання.</p> <p>1. Які події стали причиною активізації українського національного руху в 1918 році?</p>	інформаційна

			<p>Відповідь обґрунтуйте.</p> <p>2. Завдяки яким факторам здійснення «листопадового зриву» було успішним на території Покуття? Які діячі мали найбільший вплив під час повстання в краї?</p> <p>3. Як проходило встановлення української влади на Покутті? Як до цього відносились представники національних меншин?</p>	
3 хв	VII. Висновк и	Західноукраїнська Народна Республіка стала символом прагнення українців до незалежності та державності. Покуття, зі своєю активною участю у політичному ЗУНР відіграло важливу роль у цьому процесі. Хоча ЗУНР проіснувала недовго, її спадщина залишила глибокий слід в історії України, надихаючи наступні покоління у боротьбі за свободу та єдність.		
1 хв	VIII. Домашн є завдання		<p>1. Повторити матеріал попередніх тем.</p> <p>2. Написати есе на тему «Покуття в розрізі українського національно-визвольного руху в період 1918-1919 рр.»</p>	

Карта Західноукраїнської Народної Республіки

90 - річчю утворення присвячується

Західно-Українська Народна Республіка (ЗУНР)

за сприяння Фонду УКРАЇНА-РУСЬ

Територія - 70 тис. км²
Населення - 6 млн. осіб
Столиця - Львів
Державна мова - українська
Адміністративний поділ - 3 області, 12 округів, 57 повітів

Президент - Євген Петрушевич
Прем'єр-міністри - Кость Левицький, Сидір Голубович
Парламент - Українська Національна Рада

Євген ПЕТРУШЕВИЧ
* 01.06.1863,
Бржж, Галичина,
Астро-Угорщина
129.08.1946, Берлін, Німеччина,
перенес. Львів, Галицький
цивтар

Кость ЛЕВИЦЬКИЙ
* 18.11.1859,
Тисмениця, Галичина,
Астро-Угорщина
112.11.1941, Львів,
пос. Явеський
меморіальний цивтар

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

- територія, на якій Українська Народна Рада було проголошено ЗУНР
- територія, на якій влада ЗУНР була недержавною
- територія Української Народної Республіки (УНР)
- сталиці ЗУНР
- міста перебування уряд ЗУНР
- XX.1918 - делегації
- XXI.1918 - центри
- XXII.1918 - високі області
- XXIII.1918 - високі округи
- XXIV.1918 - політичні повіти
- XXV.1918 - Косів
- XXVI.1918 - Рахів
- XXVII.1918 - інші міста
- XXVIII.1918 - сучасні кордони України
- XXIX.1918 - сучасні межі області
- XXX.1918 - сучасні кордони держави

Масштаб 1:1 250 000

14-23.01.1919 похід військ ЗУНР у Закарпаття
15.01.1919 захоплення Ужгорода чеськими військами
21.01.1919 Закарпатський Всенародний Конгрес українських депутатів австрійського парламенту, українських членів галицького і буковинських сеймів, представників політичних партій Галичини і Буковини, дукавенства і студентства було утворено Українську Національну Раду, яка стала політичним представницьким органом українського народу в Астро-Угорській імперії
19.10.1918 УНР, спираючись на право народу на самовизначення, проголосила Українську державу на всій українській етнічній території Галичини, Буковини і Закарпаття.
01.11.1918 (Львівський Чин) стрілецької частини, очолюваної головою ЦРК сотником Д. Вітовським, зайняли найважливіші урядові установи у Львові і передали всю повноту влади УНР.
04.11.1918 проголошено Східно-Лемківську Республіку в складі ЗУНР
06.11.1918 встановлення влади УНР на Буковині
11.11.1918 румунські війська окупували Північну Буковину включно з Чернівцями
13.11.1918 УНР затвердила Конституцію - «Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бушової австро-угорської монархії», за якою новостворена держава отримала назву «Західно-Українська Народна Республіка»
01-21.11.1918 початок українсько-польської війни. Польські війська зайняли Львів

Використана література:
Національний атлас України - К: Картографія, 2008
Україна. Історичний атлас - К: Мапа, 2008
Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР - Львів, Інститут українства НАН України, 1995
Львівські Штурм Р. Додатки до історії України - З: Ч, Львів, 2001
Лавришин О. Формування адміністративного та територіального устрою ЗУНР - Львів, 2001

Належне редагування - к.с.м. Іван Ровачук,
Належне ілюстрування -
О.І.М. Олександр Лавришин,
О.І.М. Максим Лавришин,
О.І.М. Андрій Ровачук
Копіювання і розповсюдження - Іван Ровачук

Благодійний Фонд «Україна-Русь»
президент - Ростислав Новиківський
79017, Львів, вул. Прикарпатська 14/4-1,
телефон: 0322 379 51 98, 8 963 67 52 40

НАЦІОНАЛЬНИЙ АТЛАС
України
Львівське відділення
8 963 67 52 40

Львівське відділення
8 963 67 52 40

Мапа ЗУНР (2008), видана Благодійним фондом «Україна-Русь»

Прокламація. Коломия, 1 листопада 1918 р.**ПРОКЛАМЦІЯ**

Виконуючи волю Центральної Української Ради у Львові, проголосившої дня 19. жовтня 1918 р. независимість Укр. Держави на території Австро-Угорщини заселеній українським населенем, переняли ми сьогодні власть на цілім Покуттю в свої руки.

Подаючи се до загального відома взиваємо ьсе населене до строгого береження порядку і спокою.

Як найменше нарушеня публичного ладу буде карати ся безпошадно.

Місто Коломия, Гвоздець, Городенка, Печеніжин, Косів, Яблонів, обявляє ся на воєннім положеню.

Всі доми приватні, як і всі інституції публичні мають бути від 7. години вечером до 7. рано замкнені.

В тім же часі — се є від 7. вечером до 7. години рано, не вільно нікому — крім війскових осіб, півнячих службу на улицах, являти ся.

Коломия 1. падолиста 1918.

За український областний Покутський війсковий секретарят:

**Др. Бемко, Воробець, Примак,
Корженьсвский.**

**Гриць (Григорій) Тимошук. Педагог, дипломат
Член УНРади від Коломийського повіту**

Джерело: Вікіпедія. Григорій Тимошук: веб-сайт.

URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D1%89%D1%83%D0%BA_%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B9

**Августин Домбровський. Педагог, громадський діяч.
Член УНРади від Товмацького повіту**

Джерело: Енциклопедія сучасної України. Домбровський Августин Антонович.: веб-сайт.

URL: <https://esu.com.ua/article-20711>

**Чернявський Іван Корнилович. Суддя, громадський діяч, філателіст.
Член УНРади від міста Коломия**

Джерело: Тернопільщина. Регіональний інформаційний портал. Чернявський Іван Корнилович.: веб-сайт.

URL: <https://irp.te.ua/chernyavs-ky-j-ivan-korny-lovy-ch/>

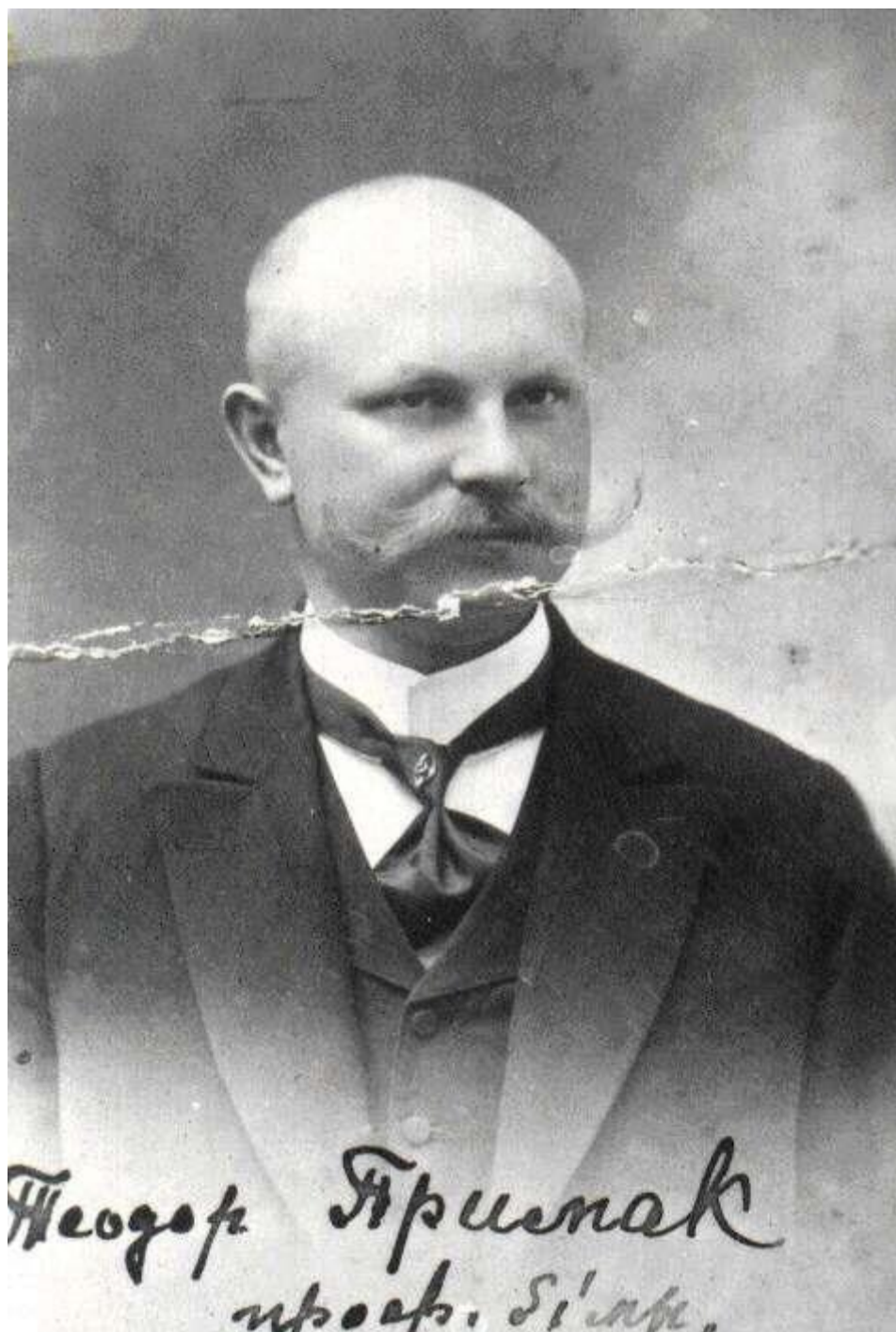
Додаток Ж

**Володимир Бемко правник, поручник 24 полку піхоти,
організатор Першолистопадового чину в Коломії**

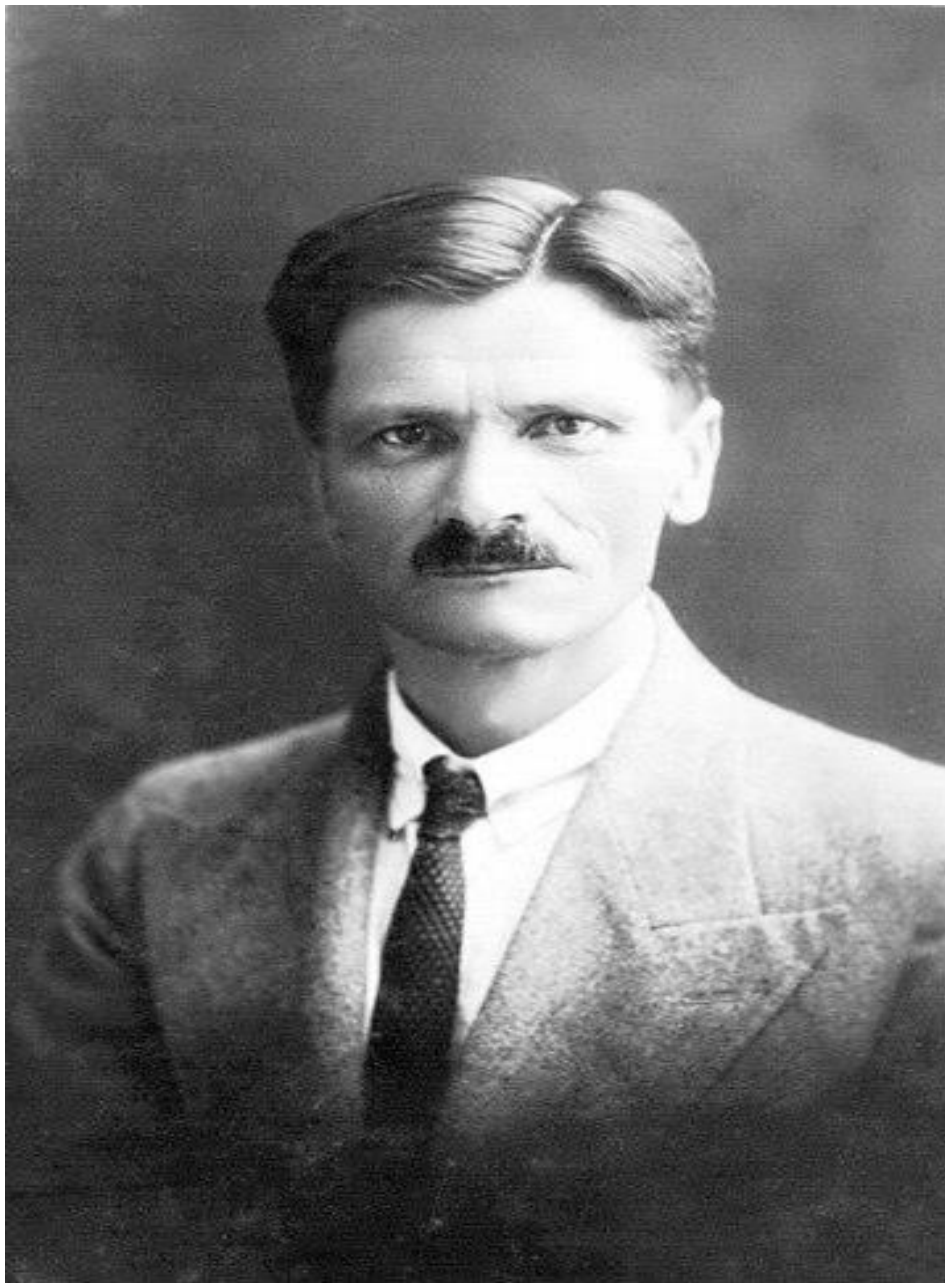
Джерело: Дзеркало Медіа. Коломия 1 листопада 1918 року: як це було.: веб-сайт.
URL: <https://dzerkalo.media/news/kolomiya-1-listopada-1918-roku-yak-tse-bulo-foto>

**Теодор Примак. Викладач Коломийської гімназії, один з організаторів
Першолистопадового чину в Коломії,
окружний військовий комендант ЗУНР Коломийської округи**

Джерело: Дзеркало Медіа. Коломия 1 листопада 1918 року: як це було.: веб-сайт.
URL: <https://dzerkalo.media/news/kolomiya-1-listopada-1918-roku-yak-tse-bulo-foto>

**Федір (Теодор) Замора. Педагог та громадський діяч.
Член УНРади від Городенківського повіту**

Джерело: Wikiwand. Замора Федір Павлович.: веб-сайт.

URL:https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.wikiwand.com%2Fuk%2F%25D0%2597%25D0%25B0%25D0%25BC%25D0%25BE%25D1%2580%25D0%25B0_%25D0%25A4%25D0%25B5%25D0%25B4%25D1%2596%25D1%2580_%25D0%259F%25D0%25B0%25D0%25B2%25D0%25BB%25D0%25BE%25D0%25B2%25D0%25B8%25D1%2587&psig=AOvVawlg8dsUL_quOtd9LpK_AOVv3&ust=1734012020619000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBQQjRxqFwoTCKDcxKXwn4oDFQAAAAAdAAAAABAP

**Кость Левицький. Український державний діяч, юрист, історик.
Керівник Державного секретаріату ЗУНР**

Джерело: Український інститут національної пам'яті. Кость Левицький.: веб-сайт. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lystopad/18/1859-narodyvsya-kost-levycky-derzhavnyy-diyach>